

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”... det är inte bara hon som ska knyta an till oss, vi ska lära känna henne, lära oss vad det innebär att vara förälder...”

– En kvalitativ studie av adoptivföräldrars upplevelser av anknytnings- och omsorgsprocessen

Socionomprogrammet vt-2009

C-uppsats

Författare: Ida Olsson

Handledare: Monica Nordenfors

LEGACY OF AN ADOPTED CHILD

Once there were two women
Who never knew each other
One you do not remember
The other you call mother

Two different lives
Shaped to make yours one
One became your guiding star
The other became your sun

The first gave you life
And the second taught you to live it
The first gave you a need for love
And the second was there to give it

One gave you a nationality
The other gave you a name
One gave you a seed of talent
The other gave you aim

One gave you emotions
The other calmed your fears
One saw your first sweet smile
The other dried your tears

One gave you up
It was all that she could do
The other prayed for a child
And God led her straight to you

And now you ask me though your tears
The age-old question through the years
Heredity or environment – which are you the product of?
Neither, my darling, neither
Just two different kinds of love

- Författare okänd

ABSTRACT

Titel *"... det är inte bara hon som ska knyta an till oss, vi ska lära känna henne, lära oss vad det innebär att vara förälder..."*

– En kvalitativ studie av adoptivföräldrars upplevelser av anknytnings- och omsorgsprocessen

Nivå C-uppsats

Författare och år Ida Olsson, vt-2009

Nyckelord Föräldraskap, adoption, anknytning, förälder-barn relation

Anknytningsbegreppet är aktuellt inom flertalet barn- och familjerelaterade områden. Mitt syfte med den här studien har varit att se hur föräldrar till internationellt adopterade barn har upplevt anknytnings- och omsorgsprocessen i förhållande till sitt/sina barn. Mina frågeställningar har varit: Hur har man som adoptivförälder upplevt anknytnings- och omsorgsprocessen mellan sig och barnet? Hur har man upplevt att barnet knutit an? Hur har man som adoptivförälder gått tillväga för att utforma en förälder-barn relation mellan sig och barnet? I vilken utsträckning upplever man att man har fått det stöd och den handledning man har behövt från myndigheter och andra aktörer? Hur mottog omgivningen beskedet att man skulle bli förälder genom internationell adoption? Har dessa eventuella reaktioner påverkat föräldrarna? Jag har intervjuat sex föräldrar som genom internationell adoption har fått barn under 1970-, 80-, 90- och/eller 2000-talet. Genom ett kvalitativt tillvägagångssätt har jag sedan analyserat materialet.

Av mina respondenters sammanlagt åtta barn var fyra barn tre månader eller yngre vid ankomsten till Sverige. Föräldrarna till de barnen gav uttryck för att de inte getts anledning att konfrontera anknytningsfrågor i någon större utsträckning. De föräldrar, vars barn var äldre vid ankomsten till Sverige, mellan runt ett och tre år, berättade om erfarenheter av utmaningar man tillsammans med barnet hade tagit sig igenom. Närhet, ödmjukhet och lyhördhet beskrev flera av föräldrarna som ledord i sina strävanden att skapa en förälder-barn relation. Det upplevda stödet och handledning från myndigheter tycks variera väldigt mellan olika kommuner. Några av respondenterna har efterfrågat ytterligare stöd för föräldrar som mottar barn som är något äldre vid ankomsten till Sverige. Andra respondenter upplever att det stöd de har efterfrågat har funnits. Samtliga respondenter upplever att de fått stöd från den nära omgivningen, vilket stärkt dem i processen att bli adoptivförälder.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	Sid.
Abstract	3
Innehållsförteckning	4
Förord	6
1. INLEDNING	7
1.1 Syfte	8
1.2 Frågeställningar	8
1.3 Begrepp	8
1.4 Disposition	9
1.5 Problemområde	9
2. BAKGRUND	10
2.1 Historia	10
2.2 Hur blir man, och vem blir adoptivförälder?	12
2.3 Vilka är barnen, och vilka konventioner bevakar deras rättigheter?	13
2.4 Stödet från samhället	14
2.5 Tidigare forskning	14
2.5.1 Forskning kring adoption	14
2.5.2. Forskning kring adoptivföräldraskap	15
3. TEORETISK RAM	17
3.1 Anknytningsteorin	17
3.1.1 Förälderns omsorgssystem	19
3.2 Symbolisk interaktionism	20
4. METOD OCH MATERIAL	22
4. 1 Min förståelse och mitt val av forskningsmetod	22
4.2 Undersökningsinstrument och intervjuförfarande	23
4.3 Urval	25
4.4 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	25

4.5 Etik och etiska dilemman	26
4.6 Mitt val av ansats	27
4.7 Analysmetod	28
5. RESULTAT OCH ANALYS	29
5.1 Adoption under fyra decennier	30
5.2 Adoptionsprocessen – innan mötet med barnet	32
5.2.1 Förväntan och förberedelse	32
5.2.2 Omsorgssystemet hos föräldern	36
5.3 Att skapa en förälder - barn relation – efter mötet med barnet	38
5.3.1 Att bli anknytningsperson	38
5.3.2 Medvetenhet om tidigare separationer	40
5.4 Stöd, handledning och omgivningens reaktioner	45
5.4.1 Från myndigheter och andra aktörer	45
5.4.2 Från omgivning och anhöriga	48
5.5 Biologiska föräldrar	50
6. SLUTDISKUSSION	53
6.1. Reflektioner	53
6.2 Förslag till vidare forskning	55
7. REFERENSER	56
7.1 Artiklar	57
7.2 Internet	57
8. BILAGOR	58
8.1 Bilaga 1: Samtyckesbrev till respondenter	58
8.2 Bilaga 2: Frågeformulär	60

FÖRORD

Först och främst vill jag rikta ett stort tack till mina respondenter som öppenjärtligt ställde upp och delade med sig av tankar och erfarenheter. Det är tack vare Er den här uppsatsen blev möjlig att genomföra.

Jag vill också tacka min handledare Monica Nordenfors för god vägledning, tips, råd och en fantastisk tillgänglighet.

Sist men inte minst vill jag tacka Sandra för att du är du.

Tack!

Ida Olsson

Göteborg april 2009

1. INLEDNING

Under 1960-talet påbörjades den företeelse som skulle leda till att det idag har kommit 49 000 barn till Sverige genom internationell adoption. De adoptioner som skedde tidigare under 1900-talet var nästan uteslutande av nationell karaktär. Under mitten av seklet kom dock detta att förändras. De ökade möjligheterna att planera föräldraskapet genom bättre sociala och ekonomiska villkor gjorde att de nationella adoptionerna minskade drastiskt, och internationella adoptioner istället växte fram.

Varje adoption ska ske med barnets bästa som utgångspunkt. Fokus ska ligga på att varje barn ska få föräldrar och ett tryggt hem att växa upp i (Socialstyrelsen, 2008-101-5). Ordet "adoption" betyder att "uppta någon som sitt eget barn" och ett adopterat barn har idag således samma juridiska och sociala rättigheter som ett biologiskt barn. Dessa rättigheter gällde inte från 1917, när den första adoptionslagen tillkom i Sverige. Sedan 1959 är dock alla adoptioner starka, vilket innebär att de juridiska banden mellan adoptivbarnet och dess biologiska släkt bryts samt att adoptionen är oåterkallelig (Socialstyrelsen, 2007-114-62).

Att adoptera är annorlunda mot att bli förälder till ett barn på biologisk väg. Det ställer andra krav på föräldern, då det barn som kommer har genomgått minst en separation och kan ha varit utsatt för olika omsorgsbrister. Till skillnad från det biologiska barnet kommer adoptivbarnet med ett bagage som kan vara svårt att förstå och hantera som förälder. Det var en av anledningarna till att Sverige den 1 januari 2005 införde obligatorisk föräldrautbildning för alla som söker medgivande för internationell adoption. Detta för att kunna säkerställa att de blivande föräldrarna får kunskap om adoptivbarnets särskilda behov (Nyberg, 2006).

Anknytning är en viktig fråga för alla föräldrar, och kanske blir det än mer aktuellt för adoptivföräldern. Alla barn knyter an till sina omsorgspersoner på ett eller annat sätt. Vilken kvalitet anknytningen får beror på omsorgspersonens förmåga att se, uppfatta och kunna svara på barnets signaler på ett sätt som barnet uppfattar som tryggt. Det står i relation till i vilken utsträckning omsorgstagaren är förmögen att uppvisa omsorg om barnet. Adoptivbarnet får möjlighet att i relation till andra personer förstå att det finns möjlighet att förändra tidigare anknytningsmönster som barnet utvecklat för att hantera situationer som det befunnit sig i innan det kom till sina adoptivföräldrar. Genom relationen till föräldrarna kan barnet komma till insikt om att det kan förvänta sig att föräldern finns där för skydd och trygghet, att föräldern förstår och att barnet kan göra sig förstådd. Föräldern är med sin omsorgsförmåga förhoppningsvis lyhörd för dessa signaler som möjliggör att adoptivbarnet får en chans att förbättra sina anknytningsmönster (Lidén, 2005).

1.1 Syfte

Syftet med min studie är att genom intervjuer med personer som genom internationell adoption blivit föräldrar under 1970-, 80-, -90 och/eller 2000-talet undersöka hur de har upplevt anknytnings- och omsorgsprocessen mellan sig och barnet. Jag vill se hur de upplever att barnet har knutit an och hur de har gått tillväga för att skapa en förälder-barn relation. Jag vill också undersöka i vilken utsträckning de upplever att de har fått det stöd och den handledning de eventuellt är eller har varit i behov av, samt hur respondenterna upplevde att deras omgivning mottog beskedet att de skulle bli föräldrar genom internationell adoption.

1.2 Frågeställningar

- Hur har man som adoptivförälder upplevt anknytnings- och omsorgsprocessen mellan sig och barnet? Hur har man upplevt att barnet knutit an?
- Hur har man som adoptivförälder gått tillväga för att utforma en förälder-barn relation mellan sig och barnet?
- I vilken utsträckning upplever man att man har fått det stöd och den handledning man har behövt från myndigheter och andra aktörer?
- Hur mottog omgivningen beskedet att man skulle bli förälder genom internationell adoption? Har dessa eventuella reaktioner påverkat föräldrarna?

1.3 Begrepp

Vad som tolkas in i ett begrepp är olika beroende på vem som läser det, när och under vilka omständigheter. Begrepp som återkommer i mitt arbete är *adoptivförälder*, *anknytnings- och omsorgssystem* samt *handledning*.

Adoptivförälder är den som har fått barn genom nationell eller internationell adoption.

Med *anknytningssystem* avses de enskilda beteenden som samordnas för att underlätta för barnet att skapa och upprätthålla en fysisk kontakt till föräldern, knyta an till denne, samtidigt som barnet får möjlighet att utforska världen. Förälderns motsvarighet är *omsorgssystemet*. Det är en förutsättning för att barnet ska kunna utveckla sitt anknytningssystem, det måste finnas någon att knyta an till.

Handledning är de tillfällen respondenten upplever att familjen behöver mer kunskap för att klara av eller förbereda sig inför en specifik situation. Det är alltså inte samma sak som de obligatoriska möten adoptivföräldrarna har med en handläggare under utredningens gång, t.ex. vid medgivandeutredningen.

1.4 Disposition

I uppsatsens första kapitel, *inledning*, presenterar jag kortfattat syfte, frågeställningar, begrepp och problemområde. I kapitel två, *bakgrund*, går jag in på adoption som fenomen, dess historia, vilka som adopterar och vilka barnen är. Jag tittar även närmare på tidigare forskning. I det tredje kapitlet, *teoretisk ram*, presenterar jag de teorier jag utgår ifrån i analysen av mitt material; anknytningsteorin samt den symboliska interaktionismen. I kapitel fyra, *metod och material*, står att läsa om hur undersökningsförfarandet har gått till, intervjuförfarande, val av ansats, analysmetod etc. I kapitel fem, *resultat och analys*, lägger jag fram de resultat som undersökningen har gett samt en analys av dessa. I uppsatsens sjätte kapitel, *diskussion*, diskuterar jag kring de frågeställningar jag inledde min studie med, samt kommer med förslag på vidare forskning. I kapitel sju respektive åtta redogör jag för *referenser* samt *bilagor*.

1.5 Problemområde

”Sammanfattningsvis kan man säga att utgångspunkten för en undersökning, problemformuleringen, kan vara mer eller mindre intressant. Det som skiljer en intressant problemformulering från en mindre intressant går ofta att hänföra till forskarens kreativitet. Hans eller hennes förmåga att uppfatta det kontroversiella i en enkel frågeställning” (Svenning, 2003, s.33).

En undersökning inleds alltid med att någon vill ha reda på något, ha svar på en fråga. Min nyfikenhet kring området adoption har väckts då jag genom åren har haft nära vänner som är adopterade. Under min socionomutbildning har ämnet adoption aldrig egentligen diskuterats, varför min nyfikenhet inte stillats. Kunskap inom handläggning av adoption är olika omfattande mellan olika kommuner. I mindre kommuner är den typen av ärende inte så vanligt förekommande, vilket gör det svårt att kunna tillhandahålla en bra rutin på ärendegången. Som blivande socionom med ambitioner att arbeta inom barn- och familjesektorn anser jag det relevant att ha kunskap om gruppen adoptivbarn och deras föräldrar. Då ämnet spänner över ett stort och intressant område har jag i den här uppsatsen endast studerat en liten del av det. Under mina intervjuer har jag fått ta del av mycket intressant material, som dock inte ryms inom ramen för undersökningens område. Studien sker under en begränsad tid, varför vissa avgränsningar måste göras. I den här undersökningen fokuserar jag på föräldrars upplevelser av anknytnings- och omsorgsprocessen mellan sig och barnet.

2. BAKGRUND

2.1 Historia

Sverige fick sin första adoptionslag 1917. En sådan lag skulle medverka till att ge många barn en bättre uppväxt och adoptioner som inte ansågs vara till barnets fördel beviljades inte. Idag lämnas få barn för adoption inom Sverige, s.k. nationell adoption. Varje år adopteras ungefär tjugo spädbarn och lika många familjehemsplacerade barn inom landet. Att det finns ett så litet antal har bidragit till att internationell adoption istället har vuxit fram och ökat. Att nationell adoption inte längre förekommer i samma utsträckning beror främst på den ökade tillgången till preventivmedel, en friare abortlagstiftning samt en bättre situation för ensamstående mammor, såväl ekonomiskt som socialt (Socialstyrelsen, 2007-123-1).

I Sverige genomfördes de första internationella adoptionerna under 1960-talet, för att sedan bli allt mer vanligt förekommande under 1970- och 80-talen. I början var många adoptioner ett resultat av svenskar som vid resor eller arbete i andra länder kommit i kontakt med barn boendes på barnhem. De såg att många barn inte mådde bra och ansökte om att få adoptera från bland annat Indien, Grekland och Korea (Olofsson Hässler, 1991). De som adopterade barn vid den här tidpunkten har i efterhand kallats idealister då de inte bara hade en önskan om att bli föräldrar utan också ville hjälpa ett övergivet barn. Under den här perioden fanns ett överskott på barn tillgängliga för adoption, och inte lika många personer med möjlighet att adoptera (Socialstyrelsen, 2007-123-1).

I Sverige fick utrikesdepartementet, Socialstyrelsen och barnavårdsnämnderna allt fler förfrågningar från allmänheten gällande bestämmelser kring att få genomföra en adoption. Det ledde till att det 1964 tillsattes en offentlig utredning för att utröna vilka möjligheter som fanns på området, samt hur den samhällseliga servicen skulle förbättras för att möjliggöra internationella adoptioner. I utredningen föreslogs att Socialstyrelsen skulle bli ett centralt serviceorgan i frågan. När bollen väl var i rullning dröjde det inte länge innan det växte fram sammanslutningar där enskilda hade möjlighet att utbyta erfarenheter och ställa frågor kring temat internationell adoption. 1969 bildades ursprunget till den förening som efter ett antal namnbyten och sammanslagningar idag heter Adoptionscentrum.

Under 1970-talets början ökade Socialstyrelsens arbete med internationella adoptioner i så stor utsträckning att belastningen på den tillgängliga personalen blev för hög. Det fanns ett stort behov av både service till myndigheter och till allmänhet, samt att det efterfrågades reglerade arbetsformer inom området. En rådgivande nämnd för adoptionsfrågor inom Socialstyrelsen blev därför permanent 1973 och en egen myndighet 1981, då kallad NIA, Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (Olofsson Hässler, 1991). Den 1 januari 2005 bytte myndigheten namn till MIA, Myndigheten för internationella adoptionsfrågor. Myndigheten granskar de sju svenska adoptionsorganisationer som förmedlar de internationella adoptioner som sker i Sverige idag (Socialstyrelsen, 2008-101-5).

Under 1970-talet ökade antalet personer som ville adoptera, vilket i sin tur bidrog till att väntetiderna blev längre. Från barnens ursprungslands sida kunde man ställa högre krav på de blivande adoptivföräldrarna och på samarbetet mellan barnens representanter och de utländska organisationerna. Under den här tidsperioden startade också de första föräldrakurserna hos adoptionsorganisationerna, vilka växte fram under 1970-talet (Socialstyrelsen, 2007-123-1).

Under 1980-talet minskade efterfrågan och väntetiderna likaså. Det gjorde att de blivande föräldrarna kunde vända sig till den organisation som bäst levde upp till deras önskemål angående t.ex. ursprungsland. Under 1980-talet började man också se mer realistiskt på adoption och stödde sig inte längre på samma idealistiska motiv som tidigare. Under slutet av decenniet infördes ett statligt kostnadsbidrag för adoption (Socialstyrelsen, 2007-123-1). Detta adoptionskostnadsbidrag utgår till dem som får barn genom internationell adoption genom en auktoriserad organisation. Bidraget på 40 000 kronor per barn utbetalas av Försäkringskassan (www.adoptionscentrum.se).

Under 1990-talet tillkom ursprungsländer som Vietnam, Kina och Östeuropa. En ny grupp föräldrar blev då aktuella som sökande, detta av olika anledningar. Kanske hade man svårt att uppfylla de "gamla" ländernas krav, kanske ville man adoptera ett barn av kaukasisk ras. En skillnad med Östeuropa i förhållande till andra ursprungsländer var att barn härifrån var lättare att placera även vid lite högre åldrar (Socialstyrelsen, 2007-123-1).

Sedan 1969 har ungefär 49 000 barn kommit till Sverige genom internationell adoption (www.mia.eu). År 2007 gjordes runt 2 400 medgivandeutredningar för internationell adoption i Sverige. Varje år kommer det ungefär tusen barn, från främst trettio givarländer, många i Asien (Socialstyrelsen, 2008-101-5). Vilka länder barnen kommer från har varierat över tid. 1969 kom flest antal barn från Jugoslavien, Sydkorea, Västtyskland och Grekland. Ett decennium senare var Sydkorea fortfarande aktuellt, tillsammans med Indien, Chile och Colombia. Under mitten av 1990-talet kom många barn från Colombia, Sydkorea, Vietnam och Ryssland. Idag är Kina det land varifrån nästan hälften av barnen kommer, följt av länder som Sydkorea, Colombia och Ryssland (Socialstyrelsen, 2007-123-1).

Under en lång period har Sverige varit det land som mottar flest barn för internationell adoption, ställt i relation till folkmängd. I andra länder i västvärlden har det dock skett en snabb utveckling, vilket fört med sig att intresset för internationella adoptioner har ökat kraftigt. I t.ex. USA, Italien och Nederländerna ökade antalet internationella adoptioner med ca 50 procent under åren 1998-2004. För Sveriges del betyder det att det i dagsläget finns ett mindre antal barn tillgängliga för adoption än tidigare. År 1993 antogs konventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner, Haag-konventionen. Den trycker på att man i barnets födelseland ska lämna barnet för internationell adoption först när det står helt klart att det inte går att finna adoptivföräldrar i ursprungslandet. I flera av de länder som tidigare lämnat många barn för adoption pågår samtidigt en utveckling mot

att stötta och hjälpa ensamstående mödrar för att de bättre ska kunna hantera situationen att självständigt ta hand om sitt barn. I t.ex. Sydkorea eftersträvar man att hitta en familj till barnen inom landet, samtidigt som man har satt upp som mål att minska de internationella adoptionerna med tio procent varje år. I Kina gjordes en del ändringar under 2007. Ensamstående tilläts i och med det inte längre adoptera, samtidigt som kraven för makar gällande utbildning, hälsa och ekonomi höjdes (Socialstyrelsen, 2007-123-1). I dagsläget finns det ungefär tre gånger fler sökande än det finns barn tillgängliga för adoption. Internationellt adopterade barn som kommer till Sverige har alltså minskat kraftigt under de senaste åren, samtidigt som köerna för att få möjlighet att adoptera blir allt längre (Socialstyrelsen, 2008-101-5).

2.2 Hur blir man, och vem blir adoptivförälder?

Redan i den första svenska adoptionslagen från 1917 ställdes krav på att adoptionen skulle vara till barnets fördel. Genom adoption skapas ett speciellt förhållande mellan förälder och barn. Relationen formaliseras genom det juridiskt bindande adoptionsbeslutet, vilket inte kan hävas. Barnets bästa är hela tiden utgångspunkt för de beslut som fattas kring det specifika barnet, såväl av myndigheter som av andra aktörer (Socialstyrelsen, 2008-101-5).

Den 1 januari 2005 infördes obligatorisk föräldrautbildning för svenskar som söker medgivande för internationell adoption. Det är kommunens skyldighet att anvisa till lämplig utbildning. Syftet med utbildningen är att den blivande adoptivföräldern ska få kunskap och insikt om det adopterade barnets behov och vad adoptionen kan innebära, både för dem som föräldrar och för barnet (Nyberg, 2006).

För att kunna adoptera måste man ha socialnämndens medgivande. För att ett sådant ska kunna ges, måste en medgivandeutredning (även kallad hemutredning) göras. Under processen ska hela tiden barnets bästa vara i fokus. Hemutredningen ligger till grund för att barnets företrädare i ursprungslandet ska kunna avgöra om ett föräldrapar passar ett visst barn. Det är företrädaren som avgör om det är till barnets bästa att adopteras till ett annat land, och i så fall vilken av de sökande familjerna som bäst motsvarar barnets behov. När medgivandeutredningen är godkänd kan föräldrarna, genom en adoptionsorganisation, skicka en ansökan till utlandet. För att få medgivande att adoptera ska man ha fyllt 25 år. Det finns ingen övre åldergräns, dock har man i förarbetena till socialtjänstlagen angett 42 år som en högsta ålder vid ansökan om medgivande, som ett riktmärke. Tanken är att ålderskillnaden mellan förälder och barn inte ska bli för markant. Det krävs läkarutlåtande och ibland uppgifter från Försäkringskassan. Påverkar tidigare kontakter med t.ex. rättsväsende eller socialtjänst föräldraförmågan får man inte adoptera. För att adoptera ett barn gemensamt måste man vara gift. Registrerat partnerskap fungerar för att bli godkänd som adoptivförälder i Sverige. Det finns dock i dagsläget inte några ursprungsländer som accepterar personer med registrerat partnerskap som adoptivföräldrar. En ensamstående person kan få adoptera och antalet har ökat de senaste åren. Dock har en del

ursprungsländer beslutat sig för att inte längre godkänna ensamstående som adoptivföräldrar (Socialstyrelsen, 2007-123-1).

Många länder har egna bestämmelser som gäller internationella adoptioner och vilken typ av papper man efterfrågar. Hur gammal adoptivföräldern högst får vara kan också variera mellan länderna, likaså om man godkänner ensamstående. De flesta ursprungsländer vill att man efter barnets flytt skickar en eller flera rapporter om hur barnet har det och hur det går. En sådan rapport skrivs av socialnämnden eller av adoptivföräldrarna (Socialstyrelsen, 2007-114-62).

Medelåldern för adoptivmödrar har sjunkit och låg 2005 på 36,9 år. Samtidigt har den ökat hos män och låg samma år på 40,6 år. Motsvarande siffra för ensamstående var 42,6 år (Socialstyrelsen, 2007-123-1).

2.3 Vilka är barnen och vilka konventioner bevakar deras rättigheter?

Internationella adoptioner regleras av två konventioner i Sverige. Den tidigare nämnda *Haagkonventionen* från 1993 handlar om barn och samarbete vid internationella adoptioner. Konventionen gäller som svensk lag och syftar till att adoptionen ska ske på ett lagligt, tryggt, och etiskt riktigt sätt. Ansvaret över detta fördelar konventionen mellan mottagarlandet och ursprungslandet. Man stödjer sig också på *FN:s barnkonvention* som reglerar barns rättigheter. Enligt dessa ska ett barn lämnas för adoption av myndigheter i barnets ursprungsland först när man har undersökt alla möjligheter för barnet att stanna i det egna landet. Det är ofta just myndigheter i barnets ursprungsland som utser adoptivföräldrar till ett visst barn, utifrån den information de får från sökande. Enligt båda konventionerna ska barnets bästa beaktas. Båda konventionerna menar att konventionsstaterna så långt som möjligt ska möjliggöra för barnet att få vetskap om sina biologiska föräldrar. Haagkonventionen trycker på att de uppgifter som myndigheterna har om barnets ursprung, de biologiska föräldrarnas identitet och sjukdomshistoria ska bevaras och att barnet ska få tillgång till dessa om och när det så önskar (Socialstyrelsen, 2008-101-5).

Det man kunnat se då man undersökt varför barn lämnas för internationell adoption är att barnets mamma ofta varit väldigt ung eller att familjen inte har haft tillräckliga resurser för att kunna ta hand om ett barn, varken ekonomiskt eller socialt. Det kan också vara missbruksproblematik eller psykisk ohälsa som ligger bakom beslutet, eller att mamman, för att kunna gifta om sig, måste lämna bort barnet hon har sedan ett tidigare förhållande (Socialstyrelsen, 2008-101-5).

Av de barn som kom till Sverige genom internationell adoption 2005, var 65 procent flickor. Året efter var samma siffra 56 procent och man antar att sänkningen beror på att det under 2006 kom färre barn totalt från Kina, som annars är det vanligaste ursprungslandet för de flickor som adopteras och kommer till Sverige. Åldern på barnen vid ankomsten till Sverige har varit förhållandevis konstant sedan början av 1980-talet. De flesta barnen har varit under

tre år vid ankomsten till sina föräldrar. Barn från Europa är något äldre. Det är allt fler personer som ansöker och samtidigt blir det hårdare regler för adoption i ursprungsländerna. Detta förmodas leda till att de barn som kommer till Sverige framöver kommer att vara äldre än de som kommit tidigare (Socialstyrelsen, 2007-123-1).

2.4 Stödet från samhället

När myndigheter medverkar till familjebildning på det här sättet, genom internationell adoption, har de ett stort ansvar för barnet. En god handläggning av dessa ärenden rymmer tre delar; obligatorisk föräldrautbildning, medgivandeutredning samt hjälp och stöd efter att barnet kommit till sina föräldrar i sitt nya hemland. De tre delarna hänger ihop och bidrar tillsammans till att motta ett redan utsatt barn (Nyberg, 2006).

2.5 Tidigare forskning

Forskning på området inleddes under 1950- och 60-talen, och då främst kring nationella adoptioner som var vanligast vid tidpunkten. När även internationella adoptioner kom igång blev adoption som fenomen mer synligt och forskningen ökade. Den har hittills bedrivits främst av adoptivföräldrar, men även av adopterade själva under senare år (Landerholm, 2003).

Jag har tagit del av mycket litteratur som berör ämnet internationell adoption, för att kunna plocka ut delar som är relevanta för den aktuella undersökningen. Jag har letat i tidskriften "Socionomen", och funnit ett antal artiklar med utgångspunkt i de delar som jag undersöker. I litteratur som är skriven av adoptivföräldrar får man en känsla för den personliga upplevelsen av barnlöshet, väntan, längtan och funderingar. Sökningar i databaser som tillhandahåller tidigare skrivna rapporter, uppsatser och avhandlingar har också bidragit till datainsamlandet, närmare angivet nedan.

2.5.1 Forskning kring adoption

Vid forskning på området tas sällan hänsyn till att adoptivbarn inte är en homogen grupp. Barnen kommer från olika bakgrunder, en del har vuxit upp på barnhem, medan andra bott en längre tid hos biologiska föräldrar, släktingar eller fosterföräldrar. Det finns ett litet utbud av kunskap kring hur adoptivbarnet upplever att komma till sina föräldrar. Man vet inte hur olika stöd- och hjälpinsatser fungerar, varken för barnet eller för föräldern. Den bristfälliga forskningen på just det området gör att man därifrån inte kan inhämta så mycket information kring hur samhället arbetar med de här frågorna och vilket förebyggande och behandlade arbete som finns eller behövs (Socialstyrelsen, 2007-123-1). Med dagens teknik är stora delar av tidigare forskning på framförallt C- och D-nivå lättåtkomlig för den som vill studera vad som finns kring ett specifikt ämne. Jag har använt mig av databasen www.uppsatser.se, där man genom enkla sökord letar bland uppsatser från svenska högskolor och universitet. En liknande funktion har Göteborgs universitets sökmotor

www.ub.gu.se/gunda. Jag har använt båda databaserna i mitt sökande, det material jag har använt har dock uteslutande kommit från den förstnämnda.

I slutet av år 2008 disputerade Elizabeth Martinell Barfoed med avhandlingen *"Berättelser om adoption"*, vid Socialhögskolan, Lunds universitet. Martinell Barfoed har forskat kring adoption ur ett berättelseanalytiskt perspektiv. Syftet var att ta reda på hur vuxna adopterade beskriver och skapar mening kring sin adoption och hur adoption konstrueras i dagspress. Studien visade att man genom intervjuer med vuxna adopterade kunde se hur adoptionsberättelser tenderar att se ut på två olika sätt. I en del av adoptionsberättelserna använde sig berättaren av ett komplicerat synsätt och beskrev det adopterade barnet som övergivet, medan andra genom en mer okomplicerad syn ser på det adopterade barnet som ett önskebarn. Resultaten visade att den individuella berättelsen man genom intervjun fick fram, var förankrad i tid och rum och utgick från kulturellt förankrad förståelse och förklaring. Martinell Barfoed skriver också i sin avhandling att den forskning som finns kring adoptivbarn gärna fokuserar på barnens psykosociala utveckling. Eftersom adoptionspraktiken och de som är del av denna påverkas av forskningen menar hon att det är viktigt att närma sig forskningsområdet adoption även från andra vinklar (Martinell Barfoed, 2008).

2.5.2 Forskning kring adoptivföräldraskap

Det finns relativt lite forskning kring adoptivföräldraskapet, men det som finns ger indikationer på att det inte förekommer några stora skillnader mellan adoptivföräldrars och biologiska föräldrars omsorgsförmåga. Forskningen tyder på att föräldrars egen anknytning har stor betydelse för deras adopterade barns senare anknytning. På området biologiska föräldrars omsorgsförmåga finns en hel del studier, och förmodligen går resultaten från dessa i många fall att applicera även på adoptivföräldrar (Socialstyrelsen, 2007-123-1). Ett exempel på en sådan är C-uppsatsen *"Hur ska en bra förälder vara? En studie på hur en grupp 6:e-klassare ser på ett gott föräldraskap"* som skrevs hösten 2005 vid institutionen för beteende-, social- och rättsvetenskap vid Örebro universitet. Genom att låta nitton barn i en mindre kommun skriva uppsats utifrån givna frågeställningar ville man ta reda på vad som är ett bra föräldraskap, sett ur ett barnperspektiv. Resultaten visade att barnen ansåg ett gott föräldraskap vara förmågan att ge sina barn omsorg, skydd och trygghet. Resultaten visade också skillnader i hur barnen valde att beskriva en bra mamma och en bra pappa, då barnen beskrev föräldrarnas uppgifter utifrån traditionella könsrollsmönster (www.uppsatser.se).

Under 2006 kom Cecilia Lindgrens avhandling *"En riktig familj – Adoption, föräldraskap och barnets bästa 1917-1975"*, vid institutionen för Tema, tema Barn, Linköpings universitet. Studiens innehåll tar sin början 1917, då den första adoptionslagen antogs i Sverige, och slutar 1975, då internationell adoption har grundats i Sverige. Lindgren forskar kring det politiska arbetet med adoptionsfrågor, handläggningsfrågor och handböcker för personer som blir aktuella vid adoptionsutredningar. I avhandlingen tas även upp vad som egentligen

aves med "barnets bästa" och "den goda familjen", sett ur ett samhällsligt perspektiv (<http://www.tema.liu.se>).

På D-nivå finns examensarbetet *"Ett bortglömt föräldraskap: anknytningsprocessens förutsättningar, risker och främjande insatser vid adoption"*, som skrevs hösten 2008 vid Institutionen för Akademin Hälsa och samhälle, Högskolan i Dalarna. Syftet med uppsatsen var att genom en systematisk litteraturstudie sammanställa och analysera kunskapsläget på området. Genom 32 artiklar tittade man på forskning som hanterade anknytningsprocessen mellan adoptivbarn och deras föräldrar. Resultaten redovisades i två kategorier; anknytningsprocessen vid adoption, samt anknytningsstödjande interventioner. Genom granskning av artiklarna fann man att en bra anknytning utgör en essentiell grund för barnets framtida utveckling, samt att det för det adopterade barnet finns en större risk att drabbas av psykisk ohälsa. Man fann också att adoptivmammans riskerar att drabbas av depression i samband med adoptionen, och att en sådan depression påverkar mammans relation till barnet negativt. Författarna ansåg också att det finns för få stödåtgärder inom barnhälsovården tillgängliga för de adoptivföräldrar som är i behov av stöd (www.uppsatser.se).

Socialstyrelsen har sedan 1 januari 2005 ansvaret för vägledning till socialtjänsten i frågor som rör deras handläggning av adoptionsfrågor. De rapporter som Socialstyrelsen författar på området bidrar också till forskning på området. I den här undersökningen har jag använt mig av tre rapporter: *"Adoption – handbok för socialtjänsten"*, *"Internationellt adopterade i Sverige – en antologi"* samt *"Att bli förälder till ett barn som redan finns"*.

3. TEORETISK RAM

”Teorins funktion i analysen är tvåfaldig. Dels skall den styra tolkningen av data, dels skall den svara för att det studerade problemet kan sättas in i ett större sammanhang” (Svenning, 2003, s.24).

3.1 Anknytningsteorin

”De flesta människor tror jag vid någon tid i sitt liv upplever en önskan att ha barn, och de vill då också att deras barn ska utvecklas och bli friska, lyckliga och självständiga. För dem som lyckas är belöningen stor, men för dem som har barn men inte lyckas fostra dem till friska, lyckliga och självständiga människor kan straffet i form av ängslan, frustration, irritation och kanske skam eller skuld bli hårt. Att ta på sig föräldraskap är alltså ett spel med höga insatser. Och eftersom rätt föräldraskap är en huvudnyckel till nästa generations psykiska hälsa behöver vi skaffa oss all den kunskap vi kan få, både om dess beskaffenhet och om de mångfaldiga sociala och psykologiska villkor som inverkar på dess utveckling i god eller dålig riktning” (Bowlby, 1988, s.17).

Ämnet för den aktuella undersökningen gör anknytningsteorin relevant och på många sätt användbar i analysen av respondenternas svar. Jag undersöker föräldrars upplevelser av anknytnings- och omsorgsprocessen, vilket gör att ett förhållningsätt som anknytningsteorin, som rymmer både barn- och föräldraperspektivet, ger ett bra stöd för analys. Anknytningsteorin är heller inte specifik i den mån att den är applicerbar på enbart biologiskt föräldraskap, även om den utvecklades i relation till detta. Att ha med ett perspektiv som täcker in det generella föräldraskapet är av vikt i den aktuella analysen. Även om adoptivföräldraskapet är speciellt ur många aspekter, handlar det många gånger om ett vanligt föräldraskap.

Begreppet anknytning kommer från det engelska ordet attachment. Enligt utvecklingspsykologin innebär begreppet att något mindre är sammanlänkat med något större; spädbarnet knyter an till sina föräldrar, vilka binder sig till barnet (Karlsson, 2008). Den engelske barnpsykiatern John Bowlby (1907-1990) lade under 1950-talet grunden till anknytningsteorin. Han tog hjälp av evolutionsbiologi i sina försök att förklara varför anknytningssystemet utvecklats och varför anknytningen utgör en sådan grundläggande motiverande kraft hos oss. Tillsammans med Mary Ainsworth (1913-1999) utvecklade och förklarade Bowlby vad som avsågs med begreppet (Broberg m.fl, 2006). Bowlby menade att barnet normalt har en medfödd förmåga att under den andra hälften av det första levnadsåret utveckla en känslomässig bindning till en central föräldragestalt (Bowlby, 1988). Med *anknytningsbeteenden* upprättar och upprätthåller barnet fysisk närhet till föräldern, t.ex. genom gråt, leenden och kontaktsökande. Med *anknytningsystem* betonade Ainsworth och Bowlby hur enskilda beteenden samordnas hos barnet för att det ska kunna upprätta och upprätthålla den fysiska närheten till föräldern, samtidigt som det kan utforska världen. Således kan man säga att anknytning handlar om att möjliggöra för det lilla barnet att känna sig säker på att det finns någon vuxen som erbjuder skydd vid fara och hotfulla situationer. Det handlar inte bara om att rent allmänt tycka om någon, utan hur vi människor utvecklar

och bevarar vår förmåga att ta hjälp av personer som erbjuder skydd och trygghet i hotande situationer. Genom det nära samspelet med föräldern förstår barnet att detta skydd finns, och ett psykologiskt band växer fram mellan barnet och föräldern. När barnet utforskar världen använder det föräldrarna som en trygg bas att utgå från, och en säker hamn till vilken barnet återvänder då fara hotar. Med hjälp av teorin kan vi förstå hur anknytningen utvecklas till inre arbetsmodeller hos barnet, modeller av barnet själv, av anhöriga och av samspelet mellan dessa aktörer. Genom detta utvecklas *anknytningsmönster* som beror av de tidigare erfarenheterna. Ett barn som t.ex. upplever att dess behov tillfredställs förväntar sig att det kommer att vara så även fortsättningsvis, liksom ett barn som upplever att behoven inte tillfredställs heller inte förväntar sig att de kommer att göra det framöver (Broberg m.fl, 2006). Barns anknytning till föräldrarna uppvisar alltså olika mönster. Detta mönster avspeglar vad barnet har varit med om i kontakten med sina föräldrar. Genom observationer av barn som kortare stunder blir lämnade av sina föräldrar i en främmande miljö har metoder utvecklats för att kunna klassificera mönster i barns anknytning. Dessa olika typer av anknytning är *trygg anknytning*, *otrygg men organiserad anknytning* och *desorganiserad anknytning* (Karlsson, 2008).

Ett barn med *trygg anknytning* söker naturligt närhet hos sin förälder när det känner sig otryggt. Då det känner sig tryggt och inga faror lurar leker barnet och utforskar sin omgivning, eftersom det vet att det kan återvända till den trygga hamnen vid behov. Ett barn som har en *otrygg men organiserad anknytning* till sina föräldrar påverkas av att det inte säkert vet att föräldern finns tillgänglig när barnet behöver den. Det kan leda till att barnet utvecklar en undvikande eller ambivalent anknytning till sin förälder. Ett barn med undvikande anknytning visar inte att det behöver föräldern som en trygg bas, medan barnet med ambivalent anknytning präglas av en oförutsägbarhet i förhållandet till föräldern. Då föräldern inte alltid är tillgänglig blir barnet osäkert och reagerar genom att antingen helt dra sig undan föräldern eller desperat klamra sig fast. Den tredje typen av anknytning är den *desorganiserade anknytningen*, vilken ofta bygger på rädsla. Barnet söker trygghet och skydd hos den person som samtidigt väcker rädsla hos barnet, vilket skapar en ohållbar situation. Då behovet av trygghet ökar, ökar också rädslan vilket leder till förvirring hos barnet (Karlsson, 2008). Undersökningar har visat att barn som varit en tid på barnhem har haft en desorganiserad anknytning. Efter adoptionen har denna anknytning i många fall gått över i en tryggare dito (Socialstyrelsen, 2007-123-1).

Anknytningens betydelse har under de senaste åren kommit att spela en allt större roll. De anknytningserfarenheter ett barn får, tar det med sig och använder sig av när det formar andra relationer senare i livet. En förlust av en viktig anknytningsperson kan då leda till negativa effekter på barnets utveckling längre fram. Det är dock ett stort antal faktorer, t.ex. den sociala miljön och relationen mellan barn och förälder, som spelar in och hjälper till att skydda barn mot den typen av tidigare förluster (Payne, 1997).

3.1.1 Föräldrarnas omsorgssystem

"Föräldrabetendet har enligt min uppfattning starka biologiska rötter, vilket förklarar de mycket starka känslor som knyts till det; men de detaljerade former som beteendet tar sig hos oss var och en kommer an på våra upplevelser..." (Bowlby, 1988, s.21)

Barn knyter alltså an till sina föräldrar genom anknytningssystemet, men att påstå att föräldrar knyter an till sina barn på samma sätt är felaktigt. Då det är en ojämlig relation där barnet får och föräldern ger, är föräldrarnas starka känslor för barnet av annan karaktär. Föräldrarnas *omsorgssystem* (också kallat omvårdnadssystem) har inte fått lika mycket teoretisk uppmärksamhet som det beteendesystem som handlar om barnets anknytning, men är dock en förutsättning för att det senare ska fungera. Bowlby menade att barn är förprogrammerade att söka närhet och skydd och att föräldern likaså är biologiskt betingad att ge barnet detta, samt hjälpa barnet att överleva. Bowlby använde begreppet anknytning för att beskriva bandet mellan barnet och anknytningspersonen, vilket utvecklas eftersom barnet är i behov av omvårdnad och föräldern har en vilja att ge det. Då det är ett samspel mellan två olika beteendesystem ville Ainsworth betona det genom att skilja på begreppen anknytning och bindning. Ainsworths tanke var att man kunde använda begreppet bindning för att beskriva den känslomässiga förbindelse som uppstår hos en förälder som väntar eller har fått barn. Hon ville ha ett begrepp som beskrev anknytningssystemets motsvarande system hos föräldern, men som skiljer sig från barnets anknytning då föräldrarnas bindning till barnet inte innebär samma skyddsaspekt. Bindningen innehåller snarare ett löfte från föräldern att inte svika barnet. Teoretiskt sett inleds bindningsrelationen från föräldern då denne upplever att barnet utgör en verklighet. Under mitten av 1980-talet började anknytningsforskningen lyfta fram olikheter i föräldrars sätt att tillmötesgå sina barns känslomässiga behov. Man intresserade sig för vilka faktorer som styr organiseringen av en föräldrars omvårdnadsbeteende och hur det påverkar anknytningen hos barnet (Broberg m.fl, 2006).

Broberg m.fl. (2006) skriver att Bowlby menade att barnet påverkas av föräldrarnas tidigare upplevelser från den egna barndomen. Forskningen har visat att föräldrars upplevelser av egna anknytningsrelationer hänger samman med det beteende deras barn uppvisar. Det viktiga är inte vad som har hänt i föräldrarnas barndom, utan vilken mening föräldern skänker detta och vilket sammanhang det sätts i. Föräldrarnas egna inre arbetsmodeller visas i deras tillgänglighet för barnets behov, vilket kan ge en fingervisning om hur barnets anknytning utvecklas. Barn som har erfarenheter av separationer och brister i anknytningen är i extra stort behov av föräldrar som är känslomässigt tillgängliga. Föräldern behöver själv ha utvecklat en trygg anknytning för att kunna vara lyhörd för barnets anknytningsbeteende (Socialstyrelsen, 2008-101-5). Samtidigt är det aldrig för sent att reparera en trasig anknytningsrelation. Genom psykoterapi kan man bli medveten om hur tidigare relationer påverkar det nuvarande beteendet, och hur man kan hantera det (Lagerblad, 2008).

3.2 Symbolisk interaktionism

Anledningen till att symbolisk interaktionism valdes som en teori i analysen av respondenternas utsagor är att jag finner det intressant att inte skilja på individ och samhälle, utan studera dessa som en helhet för att kunna plocka ut de mest intressanta delarna. Adoption som fenomen är en process med flera inblandade aktörer och intressenter och att studera dessa som just en helhet tror jag kan leda till en större insikt på området. Att teorin även anser att människan är en symbolförmedlande varelse som skapar sitt medvetande och sin jaguppfattning i växelverkan med andra stärker den helhetsyn som jag hoppas ska fungera som utgångspunkt i min analys.

Socialpsykologi behandlar förhållandet mellan individen och det omgivande samhället. Det syftar till att förstå och förklara samspelet mellan individers tankar, känslor, beteenden och det omgivande samhället i form av individer, grupper, materiella ting och samhällets olika institutioner. När vi vill få en förståelse för samspelet mellan individen och hennes sociala omgivning är det av vikt att vi har ett grepp om det sociala livet. Vi bör ha en förståelse för hur interaktion mellan människor ser ut, hur de kommunicerar, hur man lär sig roller och utövar dessa samt hur vårt sätt påverkas av värderingar och normer. Dessa processer måste förstås mot bakgrund av hur olika samhällsförhållanden ser ut. Inom socialpsykologin finns ett flertal perspektiv för att underlätta en sådan förståelse. Ett av dessa perspektiv är den symboliska interaktionismen (Angelöw & Jonsson, 2000). Tankar kring symbolisk interaktionism framfördes i början av 1900-talet. Ett antal sociologer och filosofer verksamma vid universitetet i Chicago, kom fram till ett gemensamt tolkningsätt, varför riktningen har kommit att kallas Chicagoskolan. Grunden till synsättet lades framför allt av George Herbert Mead (1863-1931) och Charles Horton Cooley (1864-1929), vilka dock inte använde just termen symbolisk interaktionism för att beskriva sitt synsätt. Begreppet myntades senare av en elev till Mead, Herbert Blumer (1900-1987) (Helkama m.fl, 2000).

Den första delen av begreppet, "symbolisk", framhåller att teorin menar att beteenden och handlingar är symboliska, dvs. att t.ex. gester, tankar och drömmar syftar till något mer än bara sig själva. Ordet "interaktion" syftar till växelspel, att två eller fler människor står i relation till varandra och således också interagerar. Teorin anser att människan är en symbolförmedlande varelse, som tillsammans med och i växelverkan med andra skapar sitt medvetande och sin jaguppfattning.

Cooley utkom 1902 med boken *"Human Nature and the Social Order"* i vilken han koncentrerar sig på förhållandet mellan samhälle och individ. Han menar att människan är en social produkt och att individens jag, identitet och medvetande uppstår och omskapas i interaktion med andra. Cooley betonade att man inte kunde skilja på individen och samhället, utan att dessa är en helhet som måste studeras tillsammans för att bli meningsfull. Trots att Cooley kom att bli framstående som en av grundarna till den

symboliska interaktionismen är kanske Mead det namn som främst förknippas med teorin (Angelöw & Jonsson, 2000).

Meads bok från 1934, *"Mind, self and society"*, har kommit att bli ett klassiskt verk inom den symboliska interaktionismen (Helkama m.fl, 2000). Skriften bygger på föreläsninganteckningar från några av hans elever. En fråga som kom att bli viktig för Mead var den huruvida människans medvetande och jag uppstår och utvecklas. Det svar Mead framförde var att medvetandet och jaget uppstår och utvecklas i samspel med andra individer och det omgivande samhället. Han framhöll att självmedvetandet grundar sig på vår förmåga att inta samma attityd gentemot oss själva, som andra människor har mot oss. Vi tar med andra ord över den syn andra har på oss och gör den till vår egen.

Blumer vidareutvecklade Meads tankar och försökte sammanfatta perspektivet. Han menade att människor handlar i förhållande till den innebörd en specifik situation har för den enskilda personen. Teorin framhåller att vi i allmänhet tenderar att alltför snabbt dra slutsatser av andra människors beteenden och att vi istället bör studera mänskligt beteende i dess naturliga sammanhang och utifrån aktörens perspektiv. Blumer menade också att den innebörd vi tillskriver olika situationer härleds eller uppstår ur den sociala interaktion vi har med våra medmänniskor. Växelspelet mellan människor och mellan människor och ting samt egna upplevelser och andras åsikter formar vår egen syn. Blumer betonade även att varje individ, genom social interaktion, skapar meningsfulla tolkningar (Angelöw & Jonsson 2000).

4. METOD OCH MATERIAL

4. 1 Min förförståelse och mitt val av forskningsmetod

Jag har under min uppväxt haft ett par nära vänner vilka har kommit till sina föräldrar i Sverige som adoptivbarn från Korea. Dessa personer har hos mig väckt en nyfikenhet kring den process som ligger bakom deras tillvaro till Sverige. Ofta fokuserar forskningen på de adopterade barnen, deras uppväxt, hälsa och upplevelser av att vara adopterad. Jag tog därför möjligheten att studera en annan grupp – deras föräldrar. Som forskare föresatte jag mig att gå in med ambitionen att vara så opåverkad av min eventuella förförståelse som möjligt. Dock har jag vid ett flertal tillfällen kommit på mig själv med att förvånas över hur jag har antagit att respondenten ska svara, i förhållande till det faktiska svaret.

Det finns två forskningsmetoder att tillgå vid ett vetenskapligt arbete av den här karaktären; den *kvantitativa metoden* och den *kvalitativa metoden*. Med den kvantitativa metoden strävar man efter att reducera insamlad data till statistiska enheter. Man använder alltså kvantiteter då man analyserar och tolkar sina empiriska data. Vad man undersöker kan variera. Det kan vara andelen, t.ex. hur många som har en viss åsikt eller egenskap. Man kan också använda sig av medelvärde eller median för att mäta t.ex. inkomst. Man studerar alltså inte enbart kvantitativa egenskaper. Ett krav för att kunna göra en kvantitativ analys är att man gör en klassificering av sina grunddata (Elofsson, 2005).

Vid den kvalitativa forskningsmetoden använder man sig av strategier som ger mer beskrivande kvalitativa data om det individen skriver eller berättar med ord, uttryck och beskrivningar. Det kan också vara rent observerbara handlingar. Datainsamling med hjälp av kvalitativa metoder görs huvudsakligen på tre sätt: 1: Genom öppna intervjuer där intervjupersonen har möjlighet att beskriva erfarenheter och kunskaper. 2: Direkta observationer, vilka består av iakttagelser och anteckningar av individens beteende, handlingar, aktiviteter etc. 3: Dokumentanalyser som består av citat från olika skrivna källor, t.ex. publicerade skrifter, officiella rapporter och behandlingsdokument. Den kvalitativa metoden tenderar att beskriva den situation eller individ man studerar ur ett helhetsperspektiv. Det gör att en individ i en viss situation inte reduceras till enstaka variabler. Istället får man möjlighet att studera den i dess naturliga helhetssammanhang. Det betyder samtidigt inte att man studerar något ur alla dess aspekter, då vissa avgränsningar ofta görs (Larsson, 2005).

Sammanfattningsvis kan man säga att man med den kvantitativa metoden försöker reducera insamlade data till beskrivbara statistiska enheter. Med den kvalitativa metoden försöker man istället nå kunskap om individens subjektiva upplevelser, utifrån det individen berättar (Larsson, 2005). Det huvudsakliga syftet med den kvalitativa metoden är att exemplifiera och ge en djupare förståelse för ämnet. I en kvalitativ studie använder man sig ofta av ett mindre antal respondenter än vid en kvantitativ studie. Det gör att man vid en kvalitativ studie inte

kan räkna med att få samma statistiska generaliserbarhet som en kvantitativ studie kan ge upphov till (Svenning, 2003).

Vilken metod vi väljer att använda beror av det sätt vi angriper undersökningens problem och på vilken kunskap vi eftersträvar. Med en kvantitativ metod är det lättare att få svar på frågan "hur många", medan man genom en kvalitativ metod kan få svar på frågan "varför". Den kvantitativa metoden är mer precis, generaliserbar och strävar efter både reliabilitet (reproducerbarhet) och validitet (att mäta det man avser). Den kvalitativa metoden exemplifierar snarare än generaliserar, samtidigt som den heller inte eftersträvar reliabilitet i samma utsträckning som den kvantitativa metoden. Dock eftersträvar även denna metod validitet (Svenning, 2003).

I min typ av undersökning föll det sig lämpligast att använda en kvalitativ forskningsmetod. Anledningen till att jag valde den till förmån för den kvantitativa metoden är då jag anser att jag med ett tillvägagångssätt där jag insamlar material med hjälp av enkäter skulle minska mina respondenters möjlighet att utveckla sina svar. Till sin karaktär är ämnet sådant att jag gärna vill ge respondenten den möjligheten. Jag använder mig av halvstrukturerade frågor, dvs. jag följer varken ett strängt strukturerat frågeformulär, eller har ett helt öppet samtal med dem jag intervjuar. Istället har jag ett antal frågor, från vilka jag utgår och håller mig till, men jag låter samtalet ta vissa avsteg från dessa, beroende på vad respondenten väljer att berätta (Kvale, 1997).

4.2 Undersökningsinstrument och intervjuförande

En intervju kan liknas vid ett samtal med en tydlig struktur och ett klart syfte. För mig som intervjuare är det ett bra sätt att genom mina frågor och ett noggrant lyssnande få väl genomtänkta svar och berättelser om erfarenheter och kunskaper kring ämnet. Syftet med en kvalitativ forskningsintervju är att erhålla beskrivningar av den intervjuades livsvärld, för att genom dessa kunna tolka deras mening (Kvale, 1997). Det är den främsta anledningen till att intervjun valdes som metod. Respondenten får genom intervjun möjlighet att förklara och berätta relativt fritt kring specifika upplevelser av det studerade ämnet. Det är en av de kvalitéer som utmärker intervjun som undersökningsinstrument. Genom den personliga kontakten med intervjupersonen får jag en god referens till respondentens svar (Svenning, 2003).

"Forskningsintervjun är en mellanmänsklig situation, ett samtal mellan två parter om ett tema av ömsesidigt intresse (Kvale, 1997, s.117).

En risk med personliga intervjuer kan vara att intervjuaren med sin närvaro påverkar respondentens svar, kallad intervjuareffekt. En sådan effekt kan vara att intervjupersonen svarar på ett sätt som den tror att intervjuaren uppskattar, detta utan att intervjuaren medvetet har försökt påverka intervjupersonens svar i den riktningen. Det kan också vara så att intervjuaren styr intervjupersonens svar genom t.ex. minspel eller på annat sätt visar

vilka svar som uppskattas mer eller mindre. Intervjuaren kan även tolka intervjupersonens svar på ett felaktigt sätt (Svenning, 2003). Att min förförståelse kring ämnet var tämligen begränsad kan ha varit en fördel i intervjusituationen, både för mig som intervjuare och för mina respondenter. Då jag inte har egna upplevelser av den process som mina respondenter har gått igenom har jag förhoppningsvis lyckats undvika att ställa ledande frågor och tolka svaren utifrån mina personliga upplevelser, utan utifrån den synvinkel jag som forskare bör inta.

”Frågar man inget, får man inget veta” är en fras som tål att upprepas. Att ställa frågor är ett adekvat tillvägagångssätt för datainsamling, i flera olika sammanhang. I en forskningsstudie som denna ger respondentens svar upphov till data, som genom analys ger mig mina resultat, utifrån vilka jag kan dra en slutsats. Jag måste därför veta att svaren är tillförlitliga, så att även andra ska ha möjlighet att kritiskt granska mina slutsatser (Svenning, 2003). Att få lyssna till de här människornas berättelser har jag upplevt som otroligt förmånligt. Trots att ämnet omgärdas av frågor som av vissa respondenter sannolikt upplevs som känsliga och privata, har de varit generösa och öppna i sina berättelser om sina upplevelser och erfarenheter av det studerade ämnet. Att använda intervjun som metod är därför ett användbart redskap då man studerar ett så spännande område som internationell adoption, just för möjligheten att komma åt och få ta del av den personliga berättelsen.

Alla intervjuer har föregåtts av att respondenten erhållit skriftlig information om studiens syfte och deras roll som respondent. Vid intervjutillfället har det funnits möjlighet till ytterligare frågor. Detta då det är viktigt att intervjupersonen får en bakgrund till intervjun, mitt uppsatsskrivande samt att respondenten känner sig orienterad i ämnet. Jag har försökt skapa en god kontakt och en ärlighet i den kortvariga relationen till respondenten, eftersom intervjun kan leda till en viss spänning då respondenten ofta har varit öppen kring personliga och känsliga upplevelser (Svenning, 2003). Varje intervju har tagit mellan fyrtiofem minuter och två timmar att genomföra och har spelats in på kassett eller mobiltelefon, för att sedan skrivas ut ordagrant. Jag har gjort om de sagda orden till skriftspråk för att underlätta vid genomläsning. Vid nedtecknandet av intervjuerna har personerna tilldelats ett nummer. I den färdiga produkten har jag tilldelat respondenterna fingerade namn, för att göra texten mer levande. Det är bara jag som har haft tillgång till inspelningen och efter genomlysningen har den raderats. Jag har inte tagit hänsyn till eventuella pauser under intervjun då jag skrev ut dem, detta då det inte är av relevans för undersökningen. När jag skrivit ner intervjun har jag tagit hänsyn till skiftningar och nyanser, dvs. vilka betraktelser respondenten gav uttryck för, t.ex. då respondenten skrattat vid ett gott minne etc. Detta är dock inget jag analyserat vid bearbetningen av materialet.

Alla respondenter och deras barn har fått fingerade namn för att de ska vara lättare att följa genom texten samt att det gör texten mer läsbar. För att få en bakgrund och lite information om när i tiden adoptionen ägde rum har jag också valt att presentera mina

respondenters familjer under resultat- och analysdelen. "(...)" innebär att text som inte är av relevans i sammanhanget har tagits bort.

4.3 Urval

Jag har intervjuat sex föräldrar som genom internationell adoption har fått barn under 1970-, 80-, 90- och/eller 2000-talet. Samtliga föräldrar är fortfarande gift med den partner, tillsammans med vilken de adopterat. Ett relativt omfattande uppsökningsarbete föregick den kontakt jag till sist lyckades upprätta med dessa föräldrar. Detta förmodligen främst beroende på att det är ett område som omgärdas av sekretesslagstiftning, men också för att det många gånger är privata frågor, kring vissa man inte vill tala med en främmande person i någon större utsträckning. Efter att den första kontakten väl upprättats var det dock inga svårigheter att stämma träff med mina respondenter. För att få en större bredd på mitt urval har jag använt olika sökvägar för att komma i kontakt med föräldrarna.

Den urvalsstrategi jag främst använde och som gav mest utdelning var det s.k. snöbollsurvalet, dvs. att jag erhållit intervjupersoner via en person som känner en person som känner en annan osv. (Svenning, 2003). Det visade sig vara en bra ingång för att komma i kontakt med den grupp jag sökte. Jag tog även kontakt med familjerätten i en västsvensk kommun och fick respondenter på det sättet. Att blanda olika urvalsstrategier tror jag bidrog till att skapa en större mångfald bland mina respondenter, med avseende på barnens ålder idag och tid för adoption. Att tre av föräldrarna för närvarande bor i, eller i anslutning till en större tätort och tre föräldrar bor på landsbygd bidrar ytterligare till att stärka mångfalden. Jag intervjuade fem mammor och en pappa. Det finns ingen tanke bakom den ojämna fördelningen mellan mammor och pappor. Då det är upplevelser av föräldraskapet som är aktuellt i min undersökning anser jag könet på respondenten vara irrelevant i det här sammanhanget.

4.4 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

För att forskning ska bli meningsfull krävs en koppling mellan det teoretiska och empiriska planet. En sådan koppling, att översätta frågeställningar och teori till konkreta mätinstrument (t.ex. intervjuformulär) är svår. Kopplingen kallas vanligen för *validitet*, vilket innebär att man verkligen mäter det man avser att mäta. En annan svårighet är att uppnå så hög tillförlitlighet som möjligt. Undersökningen kan påverkas av ett flertal faktorer, t.ex. att intervjuformuläret är felaktigt, intervjuaren, miljön där intervjun sker etc. Metoden som används ska ge tillförlitliga svar, den ska ha *reliabilitet*. I en oförändrad population ska två undersökningar med samma syfte och med samma metoder således ge samma resultat. Begreppen validitet och reliabilitet samverkar till att styrka en uppsats trovärdighet. I en studie som denna, med kvalitativ ansats, hanteras begreppen validitet och reliabilitet på ett delvis annat sätt än i studier med kvantitativ inriktning, eftersom jag som forskare inte kan

uppskatta en tillförlitlighet med hjälp av siffror. I min studie blir det istället aktuellt att beskriva hur jag insamlat och bearbetat min data (Svenning, 2003).

En svårighet för att uppnå validitet i en undersökning har att göra med datainsamling. Är min insamlade data relevant i undersökningen? Man bör skilja på en undersökningens inre och yttre validitet. Den inre validiteten berör själva projektet och kopplingen mellan teori och empiri, och yttre validitet handlar om projektet som helhet och dess förankring i en vidare ram. Den enklaste formen av den inre validiteten är då jag som forskare bedömer att det verkar finnas en överensstämmelse mellan empiri och teori. Det är lättare att uppnå inre validitet i en kvalitativ undersökning än i en kvantitativ. Den yttre validiteten är dock lika svår vid användning av båda metoderna, då det för båda gäller att ha ett bra intervjuunderlag (Svenning, 2003). Den kritik som har förekommit mot intervjun som vetenskaplig metod är att olika uttolkare hittar olika innebörder i samma intervju (Kvale, 1997). Då jag är ensam forskare i den aktuella undersökningen har intervjuerna, utskriften och analys av intervjuerna hanterats av mig. Jag anser att jag med hjälp av de teorier och det material jag tillgodogjort mig har genomfört en undersökning som uppfyller dessa krav.

Jag anser även att undersökningen som är gjord vid det specifika tillfället är av hög reliabilitet utifrån den kontext som förelåg vid undersökningstillfällena. Resultaten är förmodligen svåra att applicera på andra adoptivföräldrar då undersökningen baseras på den specifika kontext som förelåg vid intervjutillfällena. För att kunna generalisera bör den kvalitativa datan få sällskap av kvantitativ dito för att få en högre reliabilitet. Intervjuerna skedde i respondentens hem vid alla tillfällen utom ett, då vi var på respondentens arbetsplats. Min förhoppning och utgångspunkt är att respondenterna kände att de kunde ge uttryck för sina tankar och inte gav svar de upplevde att jag eftersökte. Då svaren förhoppningsvis är utifrån deras perspektiv stärker det undersökningens reliabilitet. Det är viktigt att ha i åtanke att en kvalitativ studie av den här typen snarare exemplifierar än generaliserar. För att öka generaliserbarheten vid en kvalitativ studie kan man ställa den i relation till tidigare forskning och teoretisera kring den, för att kunna jämföra och dra slutsatser (Svenning, 2003). Min population består endast av sex föräldrar, vilket inte kan sägas vara representativt för gruppen adoptivföräldrar som helhet.

4.5 Etik och etiska dilemman

Det ämne jag har valt att studera innehåller en del etiska svårigheter och överväganden. Undersökningen innebär att känsliga frågor har dryftats mellan mig och respondenterna. För att garantera anonymitet och säkerställa att känsligt material inte utelämnas har jag följt, för en forskare, viktiga etiska riktlinjer. De föräldrar som har ställt upp har innan intervjutillfället fått skriftlig information om de etiska riktlinjer jag går efter, vilka är följande:

- Genom det *informerade samtycket* har jag informerat mina respondenter om undersökningens generella syfte, hur den är upplagd och vilken roll de har i den. De

informerades om att de när som helst under studiens gång kunde avbryta sin medverkan, utan att ange skäl därtill.

- Jag följer även kraven på *konfidentialitet*. Jag informerade därför respondenterna innan intervjun om vad materialet kommer att användas till och eventuella risker och fördelar som är förenade med deltagandet. Jag berättade också att data som möjliggör identifikation inte kommer att användas i den färdiga produkten. Då jag hanterar ett på flera sätt känsligt ämne är det av stor vikt att jag värnar om konfidentialiteten för den enskilde. Att skydda deltagarnas privatliv genom att ändra namn och utmärkande drag är av stor vikt vid redovisning av ett material där en mindre population ingår.
- Jag har även förmedlat det s.k. *nyttjandekravet* till undersökningens deltagare. De uppgifter jag samlat in om enskilda personer kommer enbart att användas för det specifika forskningsändamålet (Kvale, 1997).

Ovan angivna riktlinjer följer även vetenskapsrådets principer om hantering av integritetskänsligt forskningsmaterial. Vetenskapsrådet använder fyra begrepp som är viktiga i sammanhanget; sekretess, tystnadsplikt, anonymitet och konfidentialitet (www.vr.se).

4.6 Mitt val av ansats

Metodstrategier för både kvalitativt och kvantitativt inriktade metoder förbättras ständigt. Med hjälp av kvalitativa datorprogram kan forskare idag arbeta med ett större urval och datamängd vid kvalitativa undersökningar.

Inom den kvalitativa forskningen har man beskrivit den induktiva strategin som en god metod för att kunna uppfatta och skapa förutsättningar för att möjliggöra för den aktör man studerar, att med egna ord och begrepp beskriva sina upplevelser. Samtidigt har mer deduktivt inspirerade kvalitativa strategier utvecklats, vilka möjliggör att forskaren styrs av ett eller flera teoretiska perspektiv. Det teoretiska perspektivet anger då riktningen för vilken typ av frågor som ska ställas. Strategin erbjuder även en teoretisk tolkningsmall för de svar man får. Inom den kvalitativa forskningen erbjuds alltså två kunskapsteoretiska strategier för datainsamlande. I den kvalitativa metodlitteraturen har det argumenterats för att dessa två strategier bör kombineras i studier genom den s.k. abduktiva metodstrategin. Denna utgår från empiriska data, men innebär också att man tar teoretiska moment i beaktande. Det man studerar kan då tolkas eller analyseras utifrån teoretiskt grundade antaganden (Larsson, 2005).

I min forskningsprocess har jag växlat mellan teori och empiriska data. Dessa har under hela processen påverkat varandra, och jag har således använt en abduktiv ansats i min forskning (Larsson, 2005).

4.7 Analysmetod

Det finns ingen standardmetod med vars hjälp man som forskare kan komma fram till den inneboende meningen i det som sägs vid en intervju. En analysmetod kan användas till att organisera intervjutexter, koncentrera intervjuers innebörd och utveckla berättelsers implicita mening. När jag har bearbetat mina intervjutexter har jag använt mig av den hermeneutiska metoden, då jag upplever en sådan ansats som ett adekvat hjälpmedel gällande att tolka, kategorisera och tematisera det insamlade materialet (Kvale, 1997).

Begreppet hermeneutik kommer från grekiskan och betyder "tolka". Det har en lång tradition och är en sammansatt beteckning som syftar till tolkning och förståelse. Hermeneutiken har till sin uppgift att beskriva vad förståelse är, och är på så sätt grunden till alla humanvetenskaper (Thomassen, 2005). Med uttrycket "den hermeneutiska cirkeln" menas att man förstår en texts helhet genom att förstå de enskilda delarnas mening. Genom en pendelrörelse mellan del och helhet bildas ett mönster, vilket möjliggör att nå en sådan förståelse. Hermeneutiken hjälper till att studera en texts tolkning. Syftet är att få en giltig och gemensam förståelse av en texts mening. Jag har genomfört intervjuer som omvandlats till texter färdiga för tolkning. Med hermeneutiken kan jag belysa den dialog ur vilken intervjutexterna växer fram, och sen också få hjälp att förklara processen där intervjutexterna ska tolkas. Den kritik som ibland riktas mot tolkningar av intervjuer som metod vid vetenskapliga arbeten menar att olika uttolkare kan hitta olika innebörder i samma intervju. Jag vill med min undersökning inte generalisera och säga hur det *är*, utan komma med exempel på hur det *kan* vara. I denna strävan finner jag stöd i hermeneutiken som menar att det kan finnas en mängd legitima tolkningar, vilket öppnar upp för alternativ förståelse (Kvale, 1997). Hade någon annan gjort samma undersökning som jag vid ett annat tillfälle är det möjligt att personen i fråga hade tolkat respondenternas svar på ett annorlunda sätt. Jag hoppas att jag har gjort en sådan tolkning att respondenterna upplever att jag uppfattat dem korrekt och framställer deras utsagor på ett riktigt sätt. I enlighet med den hermeneutiska cirkeln har jag utifrån de citat jag använt försökt förstå deras resonemang kring upplevelser och erfarenheter som en helhet. I undersökningens startskede tog jag fram de teman som jag sedan har arbetat efter. I relation till den information mina respondenter givit mig har jag sedan pendlat mellan del och helhet, empiri och teori för att nå en större förståelse.

5. RESULTAT OCH ANALYS

För att undersökningens resultat och analysen av dessa ska bli mer lättlästa och överskådliga har dessa kapitel kopplats samman. Resultat- och analyskapitlet är indelat efter de huvudteman som jag har påträffat under mina intervjuer och sedan arbetat med därefter. Dessa områden var barnets bakgrund i ursprungslandet, föräldrarnas upplevelser av adoptionsprocessen, att möta sitt barn, upplevt stöd och handledning i samband med adoptionen, samt upplevd påverkan från omgivningen, såväl positiv som negativ. Beroende av vad jag har fått veta om barnets bakgrund har jag också frågat föräldrarna hur de ser på barnets ev. funderingar på en återresa till ursprungslandet, då jag tror att tankar kring det kan ha en koppling till hur man upplever sitt föräldraskap. Jag har också gjort en kortare översikt kring adoption under fyra decennier, då mina respondenters adoptioner spänner över närmare fyrtio år. För att presentera och levandegöra resultaten har jag nedan valt ut citat som exemplifierar föräldrarnas upplevelser och erfarenheter på de olika områdena. För att lättare kunna följa vem som säger vad och vid vilken tid det berättade utspelar sig följer nedan en presentation av de familjer som jag har varit i kontakt med. Alla personnamn är fingerade, men för att läsaren ska få en ökad förståelse för aktualiteten och perspektivet i det berättade är barnets ursprungsland och ungefärliga födelsetid korrekt återgivna. När det gäller bakgrunden har jag frågat respondenten om barnens ålder vid tiden för adoptionen, samt vilket som är barnets ursprungsland. Jag har frågat vad de känner till om sitt barns bakgrund och om de vet om barnet har haft en anknytningsperson innan det blev adoptivföräldern. Detta för att i viss mån kunna anpassa de efterföljande frågorna. Har barnet t.ex. bott hos en fostermamma en längre tid är förmodligen anknytningsprocessen till föräldern annorlunda än för det barn som var tre veckor vid ankomsten till Sverige.

Familj 1: Jag intervjuade mamman i familjen, Anna. Hon och maken Anders har döttrarna Astrid, född i början på 1980-talet och Agnes, född i början på 1990-talet. Båda döttrarna är födda på Sri Lanka och kom till Sverige som spädbarn. I familjen finns också Anders biologiska dotter Alice, från en tidigare relation. När Astrid var liten var Anders föräldraledig den första tiden, medan Anna var föräldraledig den första tiden med Agnes. Familjen har bott på olika, både mindre och större orter i södra Sverige. För tillfället bor de i en större stad. Familjen har varit tillbaks på Sri Lanka, men döttrarna har inte sökt efter biologiska släktingar.

Familj 2: Jag intervjuade mamman i familjen, Berit. Hon och maken Bengt hade båda biologiska barn då de träffades. I början av 1980-talet adopterade de dottern Beata från Sri Lanka. Beata var då nyfödd. Bengt åkte själv till Sri Lanka och mötte Beata, och Berit var föräldraledig den första tiden. När Beata var runt 18 månader fick makarna ett biologiskt barn. Familjen bor i södra Sverige, en bit utanför ett större samhälle. För några år sedan åkte Beata med en bekant till Sri Lanka och sökte upp sin biologiska mamma.

Familj 3: Jag intervjuade mamman i familjen, Caroline. Hon och maken Carl är föräldrar till dottern Cornelia, född i mitten av 2000-talet och sonen Casper, som de mötte i slutet av år 2008. Cornelia föddes i Kina och Casper i Korea. Båda barnen mötte sina föräldrar och kom till Sverige då de var drygt ett år gamla. Familjen bor strax utanför en större stad i södra Sverige.

Familj 4: Jag intervjuade mamman i familjen, Doris. Hon och maken David har två söner födda i Colombia. Didrik föddes i mitten av 1980-talet och var tre år då han kom till Sverige. Dante föddes i början av 1990-talet och kom till Sverige när han var tre månader gammal. Familjen har länge bott på landsbygd i södra Sverige. Doris berättade att Didrik har pratat om att besöka Colombia, medan Dante hittills inte visat intresse för en sådan resa.

Familj 5: Jag intervjuade båda föräldrarna vid samma tillfälle. Ella och Erik är föräldrar till dottern Ester som föddes i början av 1970-talet i Korea. Ester kom till Sverige när hon var 1½ år. Hon mötte sina föräldrar för första gången på Arlanda i Stockholm. Familjen har länge bott på landsbygd i södra Sverige och idag bor Ester nära sina föräldrar, tillsammans med sin man och deras barn. Under intervjun berättade Ella att Ester hittills inte haft något intresse av att söka upp biologiska släktingar eller besöka Korea.

5.1 Adoption under fyra decennier

Då studien påbörjades föresatte jag mig att intervjua föräldrar som genom internationell adoption har fått barn under 1970-, 80-, 90- och/eller 2000-talet för att få en spridning i upplevelser och erfarenheter. Då det är ett dynamiskt och mångfacetterat område är det intressant att se om, och i så fall vilka, förändringar som har skett. Det är också intressant att se hur föräldrar beskriver dessa upplevelser, ställt i relation till hur länge sedan det var de genomförde sina adoptioner. Jämförelsen belyser inte hur respondenterna ser på sitt föräldraskap som är fokus för uppsatsen, men då mina respondenters samlade erfarenheter sprider sig över närmare fyrtio år vore det försumligt att inte se hur upplevelser och erfarenheter kan ha präglats av detta.

De av mina respondenter som adopterade tidigast var Ella och Erik som påbörjade processen redan 1968. De skickade då sin ansökan till Adoptionscentrum i Stockholm, men det kom att dröja länge innan de hörde något från organisationen. Under den här tiden var det inte någon egentlig utredning av dem som adoptivföräldrar, men det undersöktes att makarna inte förekom i polisens register. Efter sex år, 1974, fick de ett brev och ett fotografi på en flicka, dottern Ester. Samtidigt fick de en förfrågan om de ville ta emot henne, på vilket de fick svara ja eller nej samt föra över en summa pengar. Några månader senare mötte de dottern på Arlanda i Stockholm.

Berättelserna om hur det var att adoptera på 1980-talet har många likheter med varandra. Under decenniets början minskade väntetiderna, vilket gjorde att man kunde åka till barnets ursprungsland ganska snart efter att man var godkänd som adoptivförälder. Tidigare hade

det varit ovanligt att man reste till barnets ursprungsland, då de flesta adoptivbarn hade kommit till Arlanda och mött sina föräldrar där. Under flygresan hade flygvärdinnorna ansvarat över ett par barn var. När det nu blev vanligare att föräldrarna reste till barnen fick de tillbringa en olik lång period där, under vilken det juridiska skulle gås igenom. Av mina respondenter som har adopterat under 1980-talet eller senare har ett flertal mött barnets biologiska föräldrar eller släktingar under dessa förhandlingar.

Mina respondenter som adopterat under 1990-talet vittnar om att kötiderna återigen ökade och väntan på barnet kunde bli lång, något som vi fortfarande ser bland de adoptioner som sker idag. Under årens lopp har också en del ursprungsländer tillkommit, medans andra inte längre släpper iväg lika många barn som tidigare utan istället försöker hitta hem till barnet inom det egna landet. Idag är Kina det land varifrån flest barn kommer, och då främst flickor (Socialstyrelsen, 2007-123-1).

Den respondent som har sina upplevelser mest färskt i minnet är Caroline. Hon, maken Carl och dottern Cornelia, var i Korea så sent som under slutet av år 2008 för att möta sonen Casper. När Caroline och Carl adopterade första gången var det inte obligatoriskt med föräldrautbildning, något som hann ändras till familjens andra adoption. Förhållanden i Kina hade också förändrats, varför makarna under processen bestämde sig för att rikta in sig på Korea istället. Föräldrarna genomgick dock utbildningen i sin helhet inför den första adoptionen, då det är något handläggaren ofta rekommenderar. Inställningen till och synen på adoptivföräldrars förmågor tycks ha förändrats. Den som adopterar idag har en hårdare "granskning" att vänta, då det i dagsläget finns fler personer som vill adoptera än det finns barn tillgängliga för adoption. Att bli förälder genom adoption har blivit svårare, då myndigheters och organisationers krav på föräldrarna hela tiden höjs.

Något som har kommit att förändras under de år mina respondenter har adopterat är det intresse som idag riktas mot adoptivbarnets anknytning och de ökade insatserna för att motta barn med erfarenheter och upplevelser av separation. Då internationell adoption var en ny företeelse låg inte samma fokus på detta som det kommit att göra senare. Det har dock under alla år adoptioner förekommit funnits ett fokus på barnets bästa, varför man har som utgångspunkt att bara genomföra adoptioner som verkar till barnets fördel (Socialstyrelsen, 2008-101-5). De ökade förväntningarna på blivande adoptivföräldrar kan vara ett resultat av att de barn som kommer idag tenderar att vara äldre och ha annorlunda behov, och att föräldern därför behöver vara bättre "rustad" än tidigare för att möta det barnet (Socialstyrelsen, 2007-123-1).

5.2 Adoptionsprocessen – innan mötet med barnet

5.2.1 Förväntan och förberedelse

Att bli förälder är omvälvande händelse i livet. För adoptivföräldrar ser vägen till barnet ofta annorlunda ut än för den som blir förälder på biologisk väg. De frågor jag har ställt till mina respondenter har tidsmässigt utgått från när de påbörjade sin medgivandeutredning. Information kring händelseförloppet dessförinnan är inte av relevans för min studie, och därför något som jag inte har berört. Har respondenten ändå velat berätta har det kommit spontant. Jag ville undersöka vilka förväntningar man hade på det kommande föräldraskapet, och på vilket sätt man förberedde sig på det. Undersökningen har visat att väntan på ett adoptivbarn kan se väldigt olika ut, beroende på tid för adoptionen och vilket ursprungsland man har ställt in sig på att adoptera från. För en del av föräldrarna har perioden mellan medgivande och barnbesked varit flera år, för andra har det varit några månader. För Erik och hans hustru Ella var det en lång väntetid från processens början till dess slut. Det är viktigt att ha i åtanke att internationella adoptioner var en relativt ny företeelse under slutet av 1960-talet och då inte omgärdades av samma lagstiftning och samma handläggningsrutiner som idag, vilket gör det svårt att på något sätt "jämföra" upplevelser av väntetiden.

"Vi började ju söka -68. (...) Jag vet inte varför det tog sådan tid, vi hade ju anmält oss till det. Till Adoptionscentrum, och ja, det tog sin tid där uppe innan det blev någonting, innan det hände någonting. Så att, sen kom, vi väntade då, hörde ingenting förrän den 28 februari -74, om då, ja eller nej." (Erik)

Erik och hustrun Ella får sägas vara pionjärer på området då de adopterade i en tid och i ett samhälle där adoption var ovanligt. De valde att gå in i processen utan förväntningar. Trots en lång väntan på dottern Ester fanns ingen bild av eller tanke kring hur det skulle bli. Erik och hustrun Ella berättade vid intervjutillfället om en intensiv önskan och längtan efter att bli föräldrar, men hur det skulle bli lämnade de åt framtiden att utvisa.

"Nej, det var inga krav, inga förväntningar, ingenting. Det blev som det blev, när det inte blev som det skulle." (Erik)

Caroline och maken Carl har med sina erfarenheter från två adoptioner under 2000-talet upplevt både lång och kort väntan. Vid första adoptionen gick det förhållandevis fort mellan medgivandebesked och barnbesked. När det blev aktuellt med ett syskon funderade de på att adoptera från Kina ännu en gång. Då det under den perioden kom färre adoptivbarn från Kina än tidigare, ledde det dock till att väntetiden blev betydligt längre än vid den tidigare adoptionen, samtidigt som makarna blev äldre. Det ledde till en viss frustration och rädsla över att det skulle omöjliggöra ett ytterligare barn. De valde då att rikta in sig på ett annat land än vid den första adoptionen.

"När ni hade bestämt er för att adoptera, hur upplevde du den processen?" (Intervjuare)

"Ja... när vi var färdigutredda ändå menar du? Ja, det gick ändå ganska snabbt. Det tog bara nio månader, då. Men... jag tror att jag bara var jätteglad. Förväntansfull. Att vi hade kommit så långt! Och att det då var säkert att vi fick barn, från Kina. Det var ju så långa köer, så det är så mycket osäkerhetsmoment. Men det var väldigt stabilt då. Det kom mycket barn, och de kom i rätt tid, man kunde nästan på månaden få veta hur lång tid det skulle ta. De som får barn nu, de har väntat i tre år. (...) Med Casper var det ju annorlunda då, därför att då hade ju detta hunnit hända, det med väntetiden och så... där var ju mycket mer frustrerande, otåligt... Det tog ungefär två år. Vi stod i Kinakön först. Men när vi hade väntat i 1½ år... vi ställde oss i kö 2006. 44 år är gränsen i Korea då. (...) Man vågade inte tro att det var sant, vi vågade inte tro att det skulle bli av. Så det var förenat med stark rädsla." (Caroline)

Nästan oavsett på vilket sätt man blir förälder, är det svårt att veta något om barnet innan det första mötet. Respondenterna gav uttryck för den längtan de kände inför det kommande föräldraskapet, det var något man hade väntat länge på. Dock verkar det inte som att man hade några förväntningar eller föreställningar kring hur tillvaron efter barnets ankomst skulle bli, eller vem barnet var. Man upplevde det som svårt att föreställa sig. Någon respondent berättade om oron inför mötet med barnet, att något skulle vara fel eller att barnet skulle ha någon funktionsnedsättning. Överlag var respondenterna väldigt öppna och ödmjuka inför tanken kring hur lite de visste och själva kunde påverka.

"Jag var väldigt öppen för att det kan bli hur som helst, alltså så, inte att jag får ett barn som är si och så, så här kommer det nog att vara... Förväntningarna man har, det är ju det där underbara med att vara en familj och göra saker tillsammans, natta barnet, läsa sagor, sjunga, alltså allt det där! Men någon bild av hur vårt barn skulle vara, nej, det lämnade jag ju åt, det får vi ju se, vem det är..." (Caroline)

Caroline är den enda av mina respondenter som har adopterat efter det att lagstiftningen på området skärptes den 1 januari 2005. Hon upplever att kraven på blivande adoptivföräldrar ökar, vilket också har framkommit under undersökningen. De föräldrar som adopterat under sent 1980-tal och framåt upplever och berättar om fler svårigheter och omställningar under processen att bli förälder, än de som adopterat tidigare.

"Så man går ju en adoptionsutbildning, en adoptionskurs, som idag är obligatoriskt, det var frivilligt då. (...) Där gick man väl en tio gånger och träffade andra blivande adoptivföräldrar, och läste om adoption, och ja... ur massa olika aspekter, om barns utveckling, om det är något speciellt med våra barn, skillnader och så, det var ju en mental förberedelse, att det finns en del saker som inte är exakt samma som det är att bli biologisk förälder. Inte för att vi trodde det innan då men. Så här har det ändå vart ett tag, att man ställer krav, eller man har högre förväntningar på, eller nu är det ett krav." (Caroline)

Flera av respondenterna har beskrivit hur de har fått ställa om sig under vänteperioden, både vad gäller ursprungsland och barnets ålder. Doris berättar att makarna från början var inriktade på ett yngre barn, men slutligen ställde in sig på ett något äldre, för att inte riskera att behöva börja om från början.

"... och sen så plötsligt så blev det så att, när vi sökte första gången där då, så sökte vi ju ett yngre barn då, så plötsligt ändrades reglerna under tiden och då kunde man bara adoptera äldre barn, alltså från tre år då, men vi tänkte att det var liksom okej för vår del då, men annars så skulle man börjat om igen, från något annat land då, och då är det nya bestämmelser då, så därför, det är ju en lång procedur så det är ju inte sådär, man blir ju inte adoptivförälder över en natt, och i och för sig kan det ju vara bra." (Doris)

För Doris och maken David gav det första barnbeskedet upphov till en del funderingar, men trots detta rådde det aldrig några tveksamheter inför adoptionen av sonen Didrik.

”Ja, det kommer man ju ihåg när telefonen ringde här, och de sa ja, det är en liten treårig pojke som heter Didrik (...) Det är ju en stor sak! Då när de ringde om Didrik fick vi ju samtidigt reda på det här med gomspalten och då blev det ju så dubbelt, oh ja, vad roligt och så tänkte man, vad innebär det här, så det var ju både och, när man liksom fick sätta sig in i... ja, vad det skulle innebära, vi pratade med läkare... Hur vi skulle kunna hjälpa honom på bästa sätt. Samtidigt så får man ju frågan då, om man tycker det här, dumt nog får man en sådan fråga, det skulle man ju inte behöva ta ställning till egentligen! Men för oss var det ju givet, den här killen var ju liksom vår lille Didrik, det var ju bara att hjälpa honom på bästa sätt! Så att... det var ju en stor, spännande väntan sen, ja.” (Doris)

Didrik var tre år då han mötte sina föräldrar, vilket gör att Doris är den respondent som har mottagit det barn som varit äldst vid det första mötet. Att möta ett äldre barn är annorlunda och ställer andra krav på adoptivföräldrarna. Didrik hade redan ett namn och ett språk när han kom till Sverige, han förstod och gjorde sig förstådd på spanska. För att underlätta umgänget var därför Doris och David förutseende och skaffade sig en grund i det spanska språket. Genom en fungerande kommunikation kunde de förstå sonens behov, vilket underlättade för Didrik att närma sig och förstå sina föräldrar.

”Vi mötte honom på socialkontoret där i Bogotá. Det var en stor och spännande resa. Och i och med att han var tre år så hade vi förberett oss lite på spanska språket då, så man hade en grund, så att man kunde kommunicera. Så att vi kunde det viktigaste, barnspråket.” (Doris)

Några av respondenterna har tagit upp hur viktigt det varit för dem att kunna förbereda sig genom de kurser man som blivande adoptivförälder ofta anvisas till under utredningen, inte minst för att man genom dessa fick möjlighet att träffa människor i en liknande situation. Kurserna har bidragit till en mental förberedelse hos föräldrarna. Då Berit och maken Bengt hade barn sedan tidigare upplevde hon inte att de var i behov av detta på samma sätt.

”Men annars förberedde vi oss ju inte med kurser eller så, inte mer än att... vi gick ju på lite sådana här möten, som FFIA och de hade. Men det var nog mest när hon hade kommit tror jag, trots att hon inte kom genom dem. Jag kommer inte ihåg... Men det var i alla fall inga föräldrakurser eller vad man säger, eller adoptionskurser. Jag vet inte om det finns idag kanske... det kanske de här föreningarna har. Jag minns inte riktigt om vi var på... jag kommer inte ihåg, men vi hade ju barn innan i alla fall.” (Berit)

Flera av föräldrarna talar om förberedelser inför barnets ankomst. Det man kan se i deras berättelser är att det framför allt rör sig om två olika typer av förberedelser; en mental samt en praktisk förberedelse inför att välkomna ett barn. Caroline berättade under intervjun att hon upplevde att hon behövde de sex veckor man får vänta mellan barnbeskedet och mötet med barnet i Kina, för att kunna förbereda sig att ta emot barnet. Andra föräldrar har talat om samma förberedelse, att hinna skaffa det ett barn behöver och iordningställa för att barnet ska trivas och känna sig hemma. Caroline talar också om den mentala förberedelse föräldrakurserna innebar för henne, förberedelsen och insikten i hur det är att ta emot ett adoptivbarn. Att man under dessa kurstillfällen fick kunskap om eventuella skillnader mot

det biologiska föräldraskapet, t.ex. den skillnaden att barnet har med sig erfarenheter och upplevelser sedan tidigare. Doris talar ovan om en annan typ av förberedelse som adoptivföräldraskapet överraskande ställde henne inför när hon fick vetskap om att sonen Didrik kunde vara i behov av läkarhjälp. Att som adoptivförälder ta emot ett barn som har ett speciellt behov kan göra att man får förbereda sig på ett annat sätt mentalt genom att t.ex. tillägna sig kunskap som gör att barnet får den hjälp det kan behöva vid ankomsten.

Gemensamt för samtliga respondenter är att de under intervjun berättat att de upplevt frustration vid åtminstone någon del av adoptionsprocessen. Har man genomfört fler än en adoption jämför man gärna med den första. Regler kan ändras i ursprungsländer under processens gång, eller från ett adoptionstillfälle till ett annat, vilket gör att man får ställa om sig och kanske inrikta sig på ett äldre barn eller syskon från ett annat ursprungsland. Som blivande adoptivförälder är flexibilitet en god egenskap för att kunna hantera de förändringar som kan ske under resans gång. En del föräldrar har upplevt handläggningstiden som utdragen, samtidigt som man anser att det är en process som behöver ta tid. När Anna och hennes man Anders genomförde sin andra adoption tappade de mot slutet tron på att de skulle få ta emot ännu ett barn.

”Då var det ju lite så tröttsamt men man blev ju nästan lite så ska vi ge upp, men det ville man ju inte ändå. Man ville ju ha två stycken, syskon. Sen blev det så himla positivt när vi fick åka till Sri Lanka igen, ta med oss Astrid, ja det blev sådär kanon, då blev man ju jätteglad, det var så himla roligt då va! Så då förhöjde ju det att man hade fått vänta. Att det blev Sri Lanka igen.” (Anna)

Beroende på hur väntan på barnet ser ut hinner den förväntan man som blivande förälder bygger upp ta olika uttryck. Mina respondenter har uttryckt dubbelbottnade känslor inför det kommande föräldraskapet. Man vill att det ska gå fort, men man vill också hinna bearbeta informationen och gå in i den nya rollen som förälder. För Anna och Anders gick det snabbt vid första adoptionstillfället.

”Det gick lite för fort ska jag nog säga, ja, om man tänker till. Jag menar, en graviditet är ju nio månader. Okej, vi hade pratat om det innan. Det här från att förstå att nu är det snart dags, till att säga, ja, ni kan åka nästa vecka! Det klarar man inte riktigt mentalt, det blir bara... även om man vill att det ska gå fort så, behöver man en process. (...) Man ska nog, om man tänker sig... om man får välja, naturligtvis vill man ha sina barn, man kanske skulle fått hinna med lite mer, att längta så att säga. Nu blir det bara spänning allting. Har inte hunnit gå in i fasen att bli förälder riktigt.” (Anna)

Under samtalen med mina respondenter fick jag insikt i att adoptivföräldraskapet kan ställa föräldern inför en del utmaningar, som föräldern till det biologiska barnet inte behöver ställas inför, även om också en graviditet kan förvåna föräldern på olika sätt. Jag nämnde tidigare att man som adoptivförälder bör vara flexibel, då det innebär överraskningar att förbereda sig och vänta på ett barn som redan finns.

”Men när vi kom ner fick vi veta nästan med en gång att mamman hade ångrat sig. Så säger han som hjälpte oss: ”Jag har en annan liten tjej här!” Astrid var elva dagar när vi träffade henne första gången. Väldigt liten. Så det blev ju väldigt starkt så sett då va... Dels blev det ju det här... man ändrar, man ställer ju in sig... på något

konstigt sätt ställer man ju alltid in sig, det måste man ju! Och vi var ju... allt var nytt och vi hade aldrig rest så långt och ja du vet, det var en stor grej! Det första man fick höra var att hon hade ångrat sig då va... Nu var ju det tur i oturen att det blev som det blev. Vi fick ju aldrig träffa det barnet. Det var ju också tur att det blev så... för det hade känts väldigt konstigt som förälder då va... så det blev ju jättebra ändå va.” (Anna)

Att det inte är någon idé att måla upp en bild av hur det skulle komma att bli var något Anna och Anders fick uppleva när de kom till Sri Lanka för att möta sin första gemensamma dotter. Den biologiska mamman till det barn det var tänkt att de skulle adoptera hade ändrat sig när de kom till Sri Lanka, varför Anna och Anders på plats fick ställa om sig och rikta sin omsorg mot dottern Astrid, som då var nyfödd. Här kan man se hur omsorgssystemet fick en kickstart. Anna och Anders fick bita ihop och bli starka. De var långt hemifrån och i en främmande miljö, men Astrid var utelämnad till deras insatser och omsorgsförmåga. Att de inte hade träffat det andra barnet var förmodligen viktigt i sammanhanget, och för att de skulle kunna ta till sig Astrid så direkt som de gjorde. I det här fallet var det trots omständigheterna en lycklig utgång, men det ger en bild av hur man som adoptivförälder aldrig kan vara riktigt förberedd på vad som väntar och vilka prövningar man kan behöva genomgå innan man blir förälder.

5.2.2 Omsorgssystemet hos föräldern

Som jag tidigare nämnt använde Ainsworth begreppet bindning för att beskriva den känslomässiga förbindelse som uppstår hos en förälder som väntar barn och att denna förbindelse till barnet uppstår när föräldern upplever att barnet utgör en verklighet (Broberg m.fl, 2006). Som adoptivförälder dröjer det ofta länge innan man får något handfast att gå på, innan man upplever barnet som just verkligt. Barnet är långt borta och man vet många gånger lite om hur det bor, mår eller blir omhändertaget. Det fotografi på barnet som man får innan avresan blir därför betydelsefullt, det blir något att knyta upp tankarna och drömmarna kring. Caroline ger här uttryck för hur hennes omsorgsbeteende fick näring av fotografiet, samtidigt som det inte fanns något konkret att rikta omsorgen mot.

”Sen någonting fascinerande, alltså det där att man började knyta an, säger man ju inte om vuxna då, det handlar ju inte om anknytning, men det där lilla fotot... alla förväntningar, bilden man får inom sig av det här lilla barnet då. Så ville man ju inte vänta sex veckor som man får göra i Kina utan man ville ju åka med en gång! Sedan finns det ju fördelar med det, man behöver ju de sex veckorna, att man hinner förbereda för att ta emot barnet och så. Men alltså, när det här fotot, när man inte visste vad det var, vi hade bara ett litet huvudfoto, man fick nästan panik! Alltså, det blir någonting otroligt viktigt! Det är ju en symbol för barnet som vi ska vårda då så att, ja, det är lite lustigt...” (Caroline)

När Berit och Bengt blev föräldrar till Beata, åkte Bengt själv till Sri Lanka för att möta dottern. Bengt var borta i tre veckor och under den tiden arbetade Berit och väntade på att familjen skulle komma hem. För Berit kom de fotografier hon hade fått på dottern att få en stor betydelse under de veckorna. I sammanhanget är det intressant att se på det faktum att det var Beatas pappa som åkte och mötte dottern på Sri Lanka. Bowlby fokuserar i sin anknytningsteori på modern som den viktigaste anknytningspersonen. I enlighet med senare

forskning kan man se hur detta är av underordnad betydelse. Pappan kan, som i det här fallet, fungera som likvärdig anknytningsperson (Broberg m.fl, 2006). Det är intressant med tanke på att detta var i början av 1980-talet, och att det då förmodligen var ovanligt att som man komma ensam till Sri Lanka för att möta sitt barn. Även för Berit, som var hemma, var det en speciell tid.

"Och jag vet att jag jobbade ju de här veckorna, att jag ville sitta för mig själv och äta på luncherna, så hade jag de där bilderna framför mig! Och så satt jag och tittade på dem. Ja, man hade ju vissa farhågor kanske, att hon skulle vara frisk och ja... men så i alla fall när min man kom till Köpenhamn på vägen hem, så ringde han. Och då så säger han: "Jag kommer hem med Europas sötaste unge!" Så då blev jag ganska lugn!" (Berit)

I det här stycket beskrivs adoptionsprocessen händelseförlopp, föräldrarnas väntan under ansökningsprocessen, förväntan och förberedelser innan mötet med barnet. Under stycke 5.3 ("Att skapa en förälder-barn relation – efter mötet med barnet") finns en analys av respondenternas upplevelser efter det första mötet med barnet, där anknytningsteorin bättre går att applicera. En av respondenterna beskrev vägen från den första längtan efter ett barn, till mötet med det adopterade barnet som en väldigt lång och oviss graviditet. Skillnaden mot en vanlig graviditet är dock att barnet man väntar finns långt bort, samt att ingen ser att man "väntar barn". Identiteten som förälder blir på det sättet svårare att tillägna sig innan man har ett faktiskt barn, ställt mot den gravida kvinnan som uppenbarligen "väntar barn". Det är för tidigt att prata om barnets anknytningssystem i det här skedet, innan barnet har träffat sina föräldrar. Däremot gav respondenterna uttryck för hur deras eget omsorgsbeteende startade redan innan mötet. Upplevelsen av fotografiet är ett exempel på detta. Flera av respondenterna beskrev det fotografi de fick på sitt barn innan det första mötet som otroligt betydelsefullt. Fotografiet är en signal till föräldrarnas omsorgssystem, att det här barnet är snart ditt att vårda och ta ansvar över. Bilden får stå för den längtan, väntan och omsorg man känner för det lilla barnet. Här kan man tydligt se det som Broberg m.fl. (2006) skriver att Ainsworth menade med att bindningsrelationen från föräldrarnas sida inleds då föräldern upplever att barnet utgör en verklighet. Föräldern till ett biologiskt barn har möjlighet att skapa en relation till barnet redan under graviditetens nio månader. Som adoptivförälder får man en annorlunda möjlighet att påbörja relationsbyggandet innan det första mötet, varför ett fotografi kan berätta något för dem om vem det är de väntar på, ge barnet ett ansikte och längtan något mer konkret. Flera av föräldrarna har vid intervju tillfället tagit fram och visat det fotografi som var deras första bild på barnet. Genom bl.a. Carolines och Berits ovan angivna citat kan man se hur stor roll detta kom att spela under de veckor de visste att de hade blivit föräldrar till sina respektive döttrar, men ännu inte träffat dem.

Enligt Broberg m.fl (2006) menade Bowlby att föräldrar har ett förprogrammerat behov av att hjälpa sitt barn att överleva, och att föräldraskapet är något medfött. Bowlby insåg att föräldrabetendet hade en stor betydelse, men valde att inte utveckla de teoretiska kopplingarna mellan omvårdnad och förälder-barn relationen. Flera av respondenterna var

tydliga med att berätta att man inte funderade på hur det skulle vara att bli förälder till ett specifikt barn, utan att man längtade efter att få ta hand om, vårda, sköta och slösa med sin kärlek till det barn som man hade lyckan att få möta. Man hade inte några förväntningar på hur barnet skulle vara eller föräldraskapet skulle bli, men stora förhoppningar om att få bli föräldrar till ett barn.

5.3 Att skapa en förälder-barn relation – efter mötet med barnet

5.3.1 Att bli anknytningsperson

Samtliga respondenter har tydliga och intensiva minnen från sitt första möte med dottern eller sonen. Det är berättelser om starka känslor och om en lång längtan som äntligen nått sitt mål och något att fästa vid. För både barnet och föräldern påbörjas vid mötet resan mot att skapa en förälder-barn relation. Barnet kan inleda sin anknytningsprocess och föräldern sin känslomässiga bindning till barnet. När Caroline och Carl mötte Cornelia var dottern strax över ett år gammal och hade då bott med sin fostermamma en tid.

”Jag vet att när Cornelia överlämnades, när man satt där och höll henne, det var ju lika mycket skräck som andlös lycka liksom, men gud, ska vi ta hand om henne, allt går ju igång i hela kroppen, hur ska vi kunna skydda, man vill ju hjälpa det här barnet. Så innan man själv har taggat ner litegrann, att våga tro på det man ser, så tror jag, jag minns att det tog ungefär ett halvår innan jag blev lugn i min egen mammaroll. Herregud, det är inte bara hon som ska knyta an till oss, vi ska lära känna henne, lära oss vad det innebär att vara förälder eller så...” (Caroline)

Här kan man se likheter med det som Bowlbys anknytningsforskning till viss del kretsade kring; det första mötet mellan barnet och föräldern, då barnet läggs upp på moderns bröst efter förlossningen. Att få barn genom adoption innebär att just den situationen inte föreligger och kan fungera som utgångspunkt för vidare samspel mellan förälder och barn. Trots detta kan man se likheter i det som Caroline återger ovan och den interaktion som Bowlby menar sker mellan mamman och barnet under det första mötet. Det adopterade barnet är precis som spädbarnet beroende av att det finns en vuxen som vill och har förmågan att ta hand om det (Karlsson, 2008). Vid intervjutillfället talade Caroline mycket om intresset i att hjälpa barnet att utforma och underlätta anknytningsprocessen. Inför adoptionerna och efter att barnen har kommit har hon fortlöpande tagit del av information på området. Hon är påläst och insatt i ämnet, vilket är en god förutsättning för att ge barnet en så bra start som möjligt.

”Ja, med Cornelia lyssnade vi mycket på det här, vara hemma mycket, inte träffa mycket folk och så, man ville ju göra rätt, för det hade man ju hört så mycket om. Vi åkte ju och besökte mina föräldrar och så, för till slut blir det ju lite instängt. Och det kom folk och hälsade på, men inte jättemånga samtidigt. Man har ju inte det behovet, och den orken att träffa massa människor, man träffar de närmaste, t.ex. föräldrar och några nära vänner, men jag vet att jag hörde att det skulle försvåra anknytningen om barnet fick sitta hos andra, i knäet och så, det höll jag stenhårt på, så då sa vi till mina föräldrar, att vi skulle hålla barnet så mycket själv som möjligt, men de kunde ju inte låta bli, de tog ju alla chanser, att lyfta henne över något och så, hålla henne lite

extra sådär. Så då tänkte jag, herregud, ska jag säga till dom på skarpen? Men nej, det kan inte vara så farligt.”
(Caroline)

Under intervjuerna har jag frågat mina respondenter hur de har gjort för att underlätta barnets anknytning och skapa en förälder-barn relation. Caroline återkommer under intervjun till hur viktigt hon anser det vara med den fysiska närheten, och förmågan att kunna erbjuda barnet en sådan nära kontakt. Genom att bära och krama barnet mycket anser hon att man skapar trygghet för barnet samtidigt som man lättare skapar ett livslångt band mellan förälder och barn. Caroline är dock noggrann med att påpeka att det måste finnas en korrelation mellan den fysiska och den psykiska kontakten, att barnet känner att man är tillgänglig på båda sätten. Caroline berättar hur hon till en början följde de råd hon fick under föräldrakursen hon gick, men hur hon sedan formade sitt föräldraskap efter vad hon och maken själva upplevde som adekvat. Caroline har själv mycket tankar om hur hon vill vara i sin föräldraroll. På det sätt som Caroline talar om sin syn på föräldraskapet kan man dra paralleller till begreppet reflexivitet som bl.a. Anthony Giddens har diskuterat. Han menar att samhället ställer krav på att man som individ är självmedveten och utifrån den kunskap och de erfarenheter man tillägnat sig, utvärderar sig själv och sitt handlande (Nordenfors, 2006). Man kan i ovanstående citat se hur Caroline granskar och analyserar sitt handlande, för att därefter förändra det i och med att hon får nya kunskaper och insikter.

”Alla är ju inte som jag, vi tyckte, det tror jag, att fysisk kontakt är en genväg liksom, inte bara fysisk kontakt, om man är avstängd, det måste ju hålla ihop, vad du känner inuti, i dina ögon, att du finns där för barnet, men jag tror att det kan... hjälpa till mycket, just det där att ha barnet hos sig.(...) Eftersom det har tagit så lång tid att bli förälder, så har man ju hunnit tänka, fundera ganska mycket kring hur man tror att man själv skulle vilja vara som förälder, hur det funkar, vad som är bra för barnet och så. Sen är det klart att man, att vi hade tankar om det... men jag vet vad jag har tänkt med båda barnen och så, det är det här att jag vill vara en tillgänglig mamma, alltså vara där psykiskt, närvarande, och fysiskt. Just att vara nära barnet fysiskt tror jag väldigt mycket, det finns något ursprungligt med det på något sätt, med kroppskontakt och så, det här med att sova i samma säng. Båda våra barn sov med sina fostermammor, det visste vi, men jag tror att oavsett det så hade de sovit med oss. Och bära dem mycket, pussa dem mycket, krama dem mycket, försöka vara lyhörd alltså, läsa av barnet...” (Caroline)

Samtidigt är det viktigt att ha i åtanke att en intervju å ena sidan uppmanar respondenten till reflexivitet, att analysera och jämföra sitt handlande i förhållande till andra. Å andra sidan bevakar man genom intervjun en process som är svår att få grepp om på annat sätt. Anknytningsteorin är relevant vid en analys av det Caroline berättar om ovan. Det är vid det första mötet med barnet som anknytningssystemet hos barnet och omsorgssystemet hos föräldern verkligen kommer till uttryck. I föregående stycke diskuterades hur grunderna till föräldrarnas omsorgsbeteende grundläggs redan innan det första mötet och hur relationen inleds när föräldern upplever att barnet utgör en faktisk verklighet, t.ex. då föräldern får se ett fotografi på barnet.

5.3.2 Medvetenhet om tidigare separationer

De barn som kommer som adoptivbarn till sina föräldrar har erfarenhet av minst en separation, ofta fler (Nyberg, 2006). Av mina respondenters sammanlagt åtta barn var fyra tre månader eller yngre vid tiden för adoptionen och fyra var runt ett år eller äldre. Barn som kommer till sina adoptivföräldrar innan de är ett halvår gamla har möjlighet att genomgå en stor del av sin anknytningsutveckling tillsammans med dessa. De variationer i anknytningsmönster som man kan se hos barn som lever med sina biologiska föräldrar bör därför gå att jämföra med de variationsmönster som man kan se i anknytningen hos adopterade barn (Socialstyrelsen, 2007-123-1). Tre av barnen till mina respondenter var så små som bara en månad då de kom till Sverige, varför deras föräldrar har svårt att uttala sig huruvida barnet har upplevt separationer från tidigare anknytningspersoner, och om det i så fall har påverkat barnets anknytningsförmåga till adoptivföräldern. Föräldrarna till de yngre barnen gav inte uttryck för att de hade märkt sådana tendenser hos barnet, medan de föräldrar, vars barn varit något äldre vid ankomsten berättar att det är en aspekt de haft i bakhuvudet. Några av föräldrarna har mött sina barn i skilda åldrar och har därför erfarenhet av båda aspekterna. Doris söner var tre år respektive tre månader vid det första mötet.

”Då (vid den andra adoptionen, min anm.) var vi ju mer trygga, det hade ju gått så bra med Didrik, han var ju en sådan positiv och glad liten kille va, så då kände man sig liksom... Att möta Dante var lite enklare då, både att han var liten och omställningen, samtidigt som han var lättsam som liten, han åt och han sov... (...) men lättsam att få kontakt med och trygg i sig själv även som liten”. (Doris)

Även de andra respondenterna som genomfört två adoptioner beskriver den andra som lättare, inte minst för att de haft det äldre barnet med sig som stöd under resan och bekräftelse på att det har gått bra. Föräldrarna skildrar erfarenheter de upplevt som utmanande, snarare än problematiska. Respondenterna berättade att det barn som varit äldre vid ankomsten har haft en större rädsla i att saker ska försvinna, saker som är viktiga för barnet. Inte bara föräldrarna, utan också föremål som barnet har fäst sig vid. Nu är även de äldsta barnen, vars föräldrar förekommer i undersökningen, förhållandevis små. Undersökningens resultat är inte generaliserbara, men med tanke på att åldern på de barn som kommer att adopteras till Sverige framöver tenderar att höjas i förhållande till hur det varit tidigare, är det viktigt att ha kunskap och förberedelse för att som adoptivförälder underlätta dessa barns anknytningsprocess. Flera av respondenterna har tagit upp det essentiella i att finnas där för barnet och skapa en känsla av beständighet och trygghet i att man inte försvinner. Ju äldre barnet är, ju viktigare tycks det vara att kunna lyssna av och vara öppen inför vad barnet har med sig. Med andra ord att vara lyhörd för vad barnet uttrycker och därigenom kunna erbjuda en känslomässig tillgänglighet för det barn som har erfarenhet av separationer.

Några av föräldrarna valde att under intervjun berätta om de mer praktiska arrangemang man företagit sig inför barnets ankomst, medan andra gick in mer på hur man gjorde för att

bygga upp en förälder-barn relation. Ella beskriver liknande tankar som de Caroline talar om ovan, vikten av närhet.

"Sen låg ju jag första tiden, med henne då, för att hon skulle bli trygg. Och då låg hon på mig, så hon låg med huvudet här, jag vet inte om det var hjärtslagen hon skulle höra. Och sen så rätt var det var, hörde jag hur hon gick ut till Erik. "Mamma sover!" Det var likadant varenda kväll, alltid, jag somnade och hon gick upp!" (Ella)

Ella upplevde att dottern Esters anknytningsprocess till sin mamma var enkel och direkt. Under intervjun berättar Erik och Ella att det däremot dröjde innan Ester släppte in Erik, då hon till en början var rädd för män. Denna rädsla arbetade hennes föräldrar med under det första halvåret. De medger att det var en påfrestande period, men att det är något de snabbt glömde, då de efter den episoden inte har mött några ytterligare motgångar i relationen till dottern.

"Men hon var ju väldigt mammafixerad, var hon ju, fruktansvärt. Och det säger hon än idag. Hon kan känna den här ängslan, att hon var rädd, att vi också skulle lämna henne. Den hade hon ju då ett bra tag, det hade hon ju. Hon var ju livrädd om man skulle åka bort, eller... får hon inte vara med eller så, då var hon jätterädd att jag inte skulle komma tillbaks. Eller vi." (Ella)

Ester var ett av de barn i min undersökning som var något äldre vid ankomsten till Sverige. Den rädsla för separationer som hennes föräldrar beskrev att hon gav uttryck för finns på liknande sätt i situationer som Doris berättade om. Didrik var tre år när han mötte sina föräldrar och i och med det var Doris och David medvetna om det bagage av tidigare separationer som han med stor sannolikhet hade med sig. Med den medvetenheten som utgångspunkt kunde de sedan forma en tillvaro där Didrik kunde bygga upp ett förtroende för att de fanns där och på så sätt skapa en trygg anknytning.

"Med Didrik var det ju... han hade ju hunnit med flera separationer, i och med att han först hade varit hos sin mamma, och hon klarade väl inte av det, i och med att han behövde ju sin läkarvård och så, sen så var han tydligen där en ganska lång period, och sen kom han till sin fostermamma. Så han hade ju flera separationer bakom sig. Så sen när vi hade varit hemma med honom, ja, i ett år, då var vi väldigt försiktiga, ja man har ju hört hur viktigt det är med, hur man gör, sådant här. Att vi verkligen fanns i hans närhet och han skulle inte behöva vara orolig för att vi skulle försvinna från honom eller så. Och sedan hade vi farmor här som ställde upp mycket, och där var han också trygg." (Doris)

Doris har själv flerårig yrkeserfarenhet av barn i förskoleåldern. Det bidrog förmodligen till att hon snabbt kunde läsa av sonens behov. I följande citat är det aktuellt att låna begreppet övergångsobjekt från utvecklingspsykologin och dess objektrelationsteori.

"När det gäller Didrik, när han var, när vi skulle skola in honom hos dagmaman, att man var, att man är försiktig med separationer med de här äldre barnen, att man verkligen är lyhörd, det är klart att jag, hade man kanske tänkt, han skulle inte ha börjat hos dagmaman, för att slippa den... men vi drev ju inte det, vi lyssnade av det ganska tidigt, så det blev ju ingen... grej för honom, men det kunde ju ha blivit om man inte hade reagerat, att det här beror säkert på att han inte är mogen för en separation just nu, och det tror jag är ganska viktigt, att man som förälder, speciellt att man får vara lite mer lyhörd för känslor och sådant där, än man kanske behöver i vanliga fall, att det kanske beror på det och... jag vet en gång när vi var ute och cyklade och Didrik, han tappade sin nalle och blev helt förtvivlad, och jag kunde inte riktigt förstå, vi cyklade ju tillbaka då

va, men alltså han, och det tror jag också, det var något som försvann från honom som var värdefullt för honom, han kunde liksom fästa sig vid vissa gosedjur. Ja, jag tror att, ja... Ja, det blir ju en aspekt till som man får ha liksom i bakhuvudet.” (Doris)

Många barn använder sig av ett övergångsobjekt för att kunna hantera separation från vårdnadshavaren. Ett sådant kan vara t.ex. ett mjukisdjur, en napp eller en filt. För barnet blir det här föremålet otroligt betydelsefullt. Barnets behov av övergångsobjektet är ett resultat av att övergången och separationen från fantasi till verklighet inte ska ge upphov till alltför stor smärta. För barnet har objektet en betydelsefull innebörd, då det representerar barnets band till anknytningspersonen och övar barnet i att släppa den verkliga föräldern allt mer (Cullberg, 2003). Här kan man ana att Didrik satte en stor betydelse i sin nalle och separationen från denna ledde till förtvivlan, då den för honom förmodligen representerade både trygghet och något som han hade kontroll över. Didriks ålder gjorde också att han hade en annan medvetenhet och insikt i vad som skedde än ett yngre barn oftast har. I de fall som barnet är lite äldre vid tiden för adoptionen verkar det som att det fotografi som adoptivföräldrarna har skickat på sig själva fungerar som en förberedelse för barnet och ger dem en möjlighet att lära känna sina föräldrars ansikten innan det första mötet. Detta tycks ha underlättat, i det här fallet Didriks, anknytningsprocess.

”Ja... alltså det här att han liksom vände sig och sa mamma, det dröjde nog ett tag alltså sådär, men samtidigt var det ju språket där också då va, och vad han kände och tänkte, alltså det är ju svårt att veta, innan han upplevde oss som mamma och pappa, men han hade ju en positiv relation till oss, det var ju liksom inte... men han började liksom nämna oss... jag kan inte riktigt säga hur lång tid det tog, men sen tror jag också, vi har ju också skickat ner kort, som dom hade kunnat förbereda Didrik på, jag förstod när vi kom, han kände säkert igen oss, från de här korten, han hade ändå en bild av oss tror jag och verkade inte främmande för oss...” (Doris)

Fokus för studien är föräldrarna, och det som skrivs om barnens upplevelser är utifrån föräldrarnas upplevelser av dessa. De barn som är något äldre vid ankomsten till Sverige har ofta genomgått flera separationer, vilket blir ytterligare en utmaning för adoptivföräldrarna. En del av barnen har haft möjlighet att knyta an till sina biologiska föräldrar eller släktingar, andra har knutit an till fosterhemsföräldrar eller barnhemspersonal. Gemensamt för dessa barn är att när de kommer till sina adoptivföräldrar ställs de inför utmaningen att hantera förlusten av tidigare anknytningspersoner, samtidigt som de ska knyta an till nya. Barn som har varit med om flera förluster av viktiga personer kan uppleva en fara i att knyta an på nytt, då de vill undvika upprepade upplevelser av sorg och saknad. Doris och hennes make mötte Didrik i Colombias huvudstad, Bogotá. Efter en tid hemma i Sverige började de skola in honom hos en dagmamma, men avbröt då de upplevde att Didrik inte var redo för en ytterligare separation. Doris berättar hur hon upplever att det är oerhört viktigt att som adoptivförälder vara lyhörd för signaler och kunna lyssna av barnet. Didriks tidigare upplevelser har förmodligen inte möjliggjort för honom att skapa en trygg anknytning i en relation som dessutom varit beständig. Hans sårbarhet gällande separationen från sin mamma i och med inskolningen hos en dagmamma var förmodligen ett resultat av hans rädsla att släppa tagen när han hittat någon att skapa en mer långvarig trygg anknytning till.

När Didrik kände sig säker på att det fanns en vuxen som erbjöd skydd vid fara var han inte redo att lämna den personen. Genom den känslomässiga tillgänglighet som hans föräldrar erbjöd honom möjliggjorde det för Didrik att skapa en trygg anknytning.

Respondenterna har berättat att barnet snart efter mötet har visat det som Bowlby kallar anknytningsbeteende, dvs. att barnet genom t.ex. skratt, gråt och leenden har sökt kontakt med föräldern. Ella minns särskilt det allra första mötet.

"Hur upplevde ni att Ester knöt an till er som föräldrar?" (Intervjuare)

"Jag tyckte att hon gjorde det, i alla fall med mig, med en gång. Direkt, det var ingenting alltså. Direkt när vi såg henne i babyliften, alltså, sen var det hon! (...) Direkt, när vi tittade i babyliften, det var bara ett stort smile!" (Ella)

Ella och Erik beskriver under intervjun hur de upplevde att Ester redan första dagen sökte sig till sin mamma, trots att det fanns andra vuxna närvarande i samma rum där de befann sig.

Genom att som förälder erbjuda en trygg bas har man möjliggjort för barnet att våga utforska världen, samtidigt som man garanterat en säker hamn och att man finns kvar då barnet återvänder från sina upptäcktsfärder. Det senare har flera av respondenterna angett som något de verkligen tänkt på då flera av barnen har erfarenheter av separationer med sig och är i behov av att föräldern erbjuder en beständighet. Flera av föräldrarna har berättat om hur man genom fysisk kontakt har försökt att ytterligare stärka barnets förtroende och tillit för föräldern och att någon separation inte är aktuell. Genom ett sådant förhållningssätt har man oavsett barnets ålder vid ankomsten till Sverige lyckats skapa goda förutsättningar för barnet att bygga upp en bra anknytning och en trygg förälder-barn relation. Att som adoptivförälder vara medveten om att adoptivföräldraskapet innebär aspekter som det biologiska föräldraskapet inte medför uttryckte flera av mina respondenter som en viktig aspekt. Framför allt en medvetenhet kring barnets tidigare upplevelser av separationer tycks ha präglat adoptivföräldrarna och gett dem en tydlig insikt i vikten av trygghet och tillgänglighet för barnet. Det som tydligt framgår i undersökningen är att barnets ålder vid ankomsten till Sverige är av betydelse för hur lätt anknytningsprocessen fortskrider, samtidigt som det till stor del handlar om föräldrarnas förmåga till omsorg, lyhördhet och tillgänglighet. Att föräldern själv har erfarenheter av en trygg anknytning med sig underlättar processen.

Berit och Bengt hade båda biologiska barn när de träffades och bestämde sig för att försöka få ett gemensamt barn. Berit är den enda av mina respondenter som har både biologiska och adopterade barn, vilket ger hennes berättelser om processen att skapa en förälder-barn relation en ytterligare dimension. Under intervjun ger hon uttryck för att man som innehavare av dessa två roller nästan per automatik förväntas jämföra dessa två, då hon framställer det ena föräldraskapet i förhållande till det andra.

"Då, när Beata nyligen kommit hem, upplevde du då att "det här är min dotter!" (Intervjuare)

"Ja, jag tror att det kom mer efter ett tag! Idag känner jag ju liksom att, ja tänker jag ju aldrig på... jag älskar ju henne lika mycket som de andra. Och det har jag ju gjort i alla år också, men det kanske var lite, lite längre, ja, möjligen... än när man har fött." (Berit)

Berit berättar också att en anledning till att det tog något längre tid att gå in i föräldrarollen till adoptivdottern också kan ha berott på att hon arbetade ända fram till att dotterns ankomst och inte hann förbereda sig och gå in i rollen som förälder på samma sätt som vid sina graviditeter. Under den period som Berits man Bengt befann sig på Sri Lanka bodde dottern hos sin biologiska mamma. För att underlätta övergången till adoptivföräldrarna hade Bengt med sig nappflaska och välling, då han ville möjliggöra för dottern att påbörja anknytningsprocessen redan på Sri Lanka. Detta var dock något som den biologiska mamman motsatte sig.

"Vi var ju tvungna att avvänja henne, så han hade ju med sig nappflaska och välling och så, och då försökte ju min man säga det då att, men mamman ville ju inte det! Hon ville fortsätta så länge som möjligt då liksom. Så att hon ammade ju under den perioden då." (Berit)

Berit har i efterhand funderat över om det är något hon önskar att hon hade gjort annorlunda då Beata var liten.

"Var det något ni gjorde, som du skulle vilja rekommendera andra adoptivföräldrar?" (Intervjuare)

"Nja, alltså, om jag fick välja idag igen, så skulle jag ju inte haft de här dagbarnen. Det var ju väldigt dumt. Men det var ju ekonomi och så här då... Jag skulle ju ha ägnat mig bara åt henne det året. Nu var det ju inte så lätt. Fokuserat bara på henne. Och det gjorde jag ju, jag hade ju inte dagbarnen hela tiden. (...) Men det skulle jag rekommendera, att man bara fokuserar på barnet!" (Berit)

Flera av föräldrarna har påpekat hur viktigt de anser det vara att man verkligen har tid för barnet då det kommer, låter det vara med och släpper in det. Då separationer kan vara känsliga är det svårt att veta hur det lilla barnet uppfattar en situation. Berit berättar ovan om hur hon i efterhand önskat att hon inte återgick så snabbt till arbetet efter Beatas ankomst, även om arbetet som dagbarnvårdare utfördes i det egna hemmet. Då Berit och Bengt fick ett biologiskt barn när Beata var runt 1½ år, möjliggjorde det för Berit att vara hemma ytterligare en tid då föräldraledigheten med Beata var slut. Hon är dock noggrann med att påpeka att hon ändå nu i efterhand tänker att Beata borde fått mer tid ensam tillsammans med sin mamma.

Flera av respondenterna i undersökningen hade tydliga tankar kring den process som omgärdar anknytningsystemet hos barnet och omsorgssystemet hos föräldern. De menade att det inte bara är barnet som knyter an till föräldern, utan att det också är föräldern som måste få möjlighet att gå in i den nya rollen, och att det senare är av betydelse för att öka barnets anknytningsförutsättningar. En förutsättning för att anknytningsystemet ska kunna utvecklas är just att det finns en person där att knyta an till, och att den här personen är redo att möta barnets behov (Broberg m.fl, 2006). Några av mina respondenter upplevde att känslan av föräldraskap kom efterhand och att det tog ett tag innan man helt hade gått in i

rollen som förälder, medan andra upplevde en samhörighet i den stund man möttes. Framför allt de föräldrar med barn som var något äldre vid ankomsten till Sverige gav uttryck för hur de har reflekterat kring anknytningen, i förhållande till barnets tidigare upplevelser och erfarenheter. Här kan vi åter använda begreppet reflexivitet, då vi ser hur föräldrarna beskriver att de utvärderat och förändrat sitt handlande i förhållande till nya kunskaper och erfarenheter (Nordenfors, 2006). Det är viktigt att ha i åtanke att alla barn är unika, samt att även föräldrarnas historia är olika från fall till fall. Därför är det svårt att säga hur den perfekta anknytningen går till. Det vi vet är att en god anknytningsrelation utgör en viktig bas för barnets framtida utveckling. Barn som får en trygg anknytning får en bättre social säkerhet och utvecklar förmågan att känna tillit till andra människor (Broberg m.fl, 2006). Hos adoptivbarnet är det en egenskap som kan ha påverkats av tidigare erfarenheter.

5.4 Stöd, handledning och omgivningens reaktioner

5.4.1 Från myndigheter och andra aktörer

Som jag skrev under stycke 2.4 ("Stödet från samhället") är det viktigt att myndigheter, när de på detta sätt medverkar till familjebildning, är med under hela resan. Efter föräldrautbildning och medgivandeutredning kan familjen vara i fortsatt behov av stöd, även efter barnets hemkomst. Det är också kommunens uppgift att tillhandahålla en adekvat föräldrautbildning för adoptivföräldrar (Nyberg, 2006). Upplevelsen av stöd från myndigheter skiftar beroende på faktorer som tid för adoptionen och var i landet man bor. Då jag har intervjuat personer som har genomfört adoptioner under 1970-, -80, -90- och/eller 2000-talet, både i stadsmiljö och på landsbygd skiljer sig upplevelsorna åt.

Berit upplevde att det inte fanns så mycket stöd att tillgå. Under intervjun berättar hon att då både hon och maken Bengt hade barn sedan tidigare, upplevde de en trygghet inför föräldraskapet till Beata. Berit har dessutom flerårig yrkeserfarenhet av barn, som kan ha stärkt hennes identitet som förälder ytterligare.

"Nej, det kan jag väl inte påstå, direkt stöd så. Det var ju bara att de gjorde intervjun. (...) Ja, det var ju en uppföljning, hon var ju hemma hos oss en gång sen, när Beata var några månader. Hon var hemma en gång i alla fall. Men... inte något stöd." (Berit)

Caroline är den av mina respondenter som har blivit förälder mest nyligen. Hon berättar under intervjun att hon och maken Carl upplevt att de som adoptivföräldrar tenderar att matas med information om vad som kan gå fel i, istället för att motiveras och få stöd genom exempel där det har gått bra. Under intervjun gav Caroline mig känslan av att man som nybliven adoptivförälder är i behov av bekräftelse, dels i sin roll förälder men framför allt i sin roll som förälder till ett adopterat barn.

"Jag skulle vilja ha mer lättillgängligt stöd i att följa barnet och känna mig trygg som förälder, och kunna svara på barnets behov och sådär då, istället för att matas med att det kan gå fel, se upp med det, här är en metod,

så... om jag skulle få tycka något. Det tycker jag att man kunde kosta på sig, under det första året, kan jag tycka, att man som förälder, skulle ha särskild rätt, med första barnet, att träffa någon.” (Caroline)

Caroline berättar att hon är medveten om att adoptivföräldraskapet på flera sätt kan vara annorlunda än det biologiska föräldraskapet, t.ex. det faktum att man inte har vetskap om de erfarenheter och upplevelser barnet har tillförskansat sig innan man mötte det. Därför efterfrågar hon ett stöd och en kunskap anpassat därefter. Hon berättar också om upplevelsen av hur olika det kan vara mellan kommuner, något hon har egen erfarenhet av då familjen har flyttat mellan de två barnens ankomster. Idag bor familjen i en kommun där de är nöjda med det stöd de har fått, till skillnad mot då dottern nyligen hade kommit och de bodde i en annan kommun.

”Men sen om man tittar på BVC, var vi ju inte nöjda. Där kändes inte som att det hade någon kunskap eller förberedelse för hur kan vi stötta adoptivföräldrar, det var, ja, vi kom ju dit, via barnmedicin, det ska man alltid med adoptivbarn. (...) De erbjöd oss ingenting, utan de konstaterade att Cornelia är ju så pass stor nu.” (Caroline)

I D-uppsatsen *”Ett bortglömt föräldraskap: anknytningsprocessens förutsättning, risker och främjande insatser vid adoption”* som jag refererar till under stycke 2.5.2 (*”Forskning kring adoptivföräldraskap”*) kommer författarna fram till att den svenska barnhälsovården erbjuder för få stödåtgärder till adoptivföräldrar. Ställer man den tidigare forskningen i relation till den aktuella undersökningen kan man se hur Caroline ovan ger uttryck för detta då hon inte kände att hon fick det stöd hon behövde som nybliven adoptivförälder. De respondenter som har flyttat mellan olika kommuner under barnens uppväxt menar att det stöd och den handledning man har tillgång till kan variera mycket från en kommun till en annan. Som adoptivförälder är man ofta pionjär då man adopterar, kanske är man den första bland vännerna, i släkten eller i samhället där man bor. Det gör att behovet av stöd och handledning kan vara större än för den som blir biologisk förälder. Man upplever kanske inte att man har någon att rådfråga på samma sätt, någon som delar ens upplevelser och grubblar på samma frågor. I enlighet med Carolines erfarenheter tycks kommunens barnhälsovård där ha en viktig roll att fylla.

Carolines barn är fortfarande små. Casper är inte inskolad på förskola än, men storasyster Cornelia går där. Öppna förskolan är ett av de forum genom vilket familjen har kommit i kontakt med andra adoptivföräldrar. De flesta respondenter har gett uttryck för det stora stöd man har känt genom kontakten med personer med liknande erfarenheter. Kontakten med andra adoptivföräldrar har flera respondenter framhållit som en stor trygghet och förmån, något som har stärkt deras identitet som föräldrar. De tre av mina respondenter som bor i ett mindre samhälle på landsbygd berättade att man till en början hade kontakt med andra adoptivföräldrar, ofta personer som fick barn vid samma tid, eller som man lärt känna genom adoptionsorganisationer. De, ofta långa, avstånden har dock bidragit till att de kontakterna med tiden har avtagit. För Caroline utgör dessa kontakter ett viktigt stöd.

”Det är väl också en strategi vi har haft, det här med att försöka hålla kontakt med andra vi känner som har adoptivbarn, det har varit jätteviktigt. Jätteviktigt. Minst lika viktigt som allt det andra. Och läsa själv givetvis! Så där har vi kontakt med två familjer från den utbildningen vi gick då, innan vi hade några barn. När vi ville ha barn! Och sen är det de vi reste med, till Kina. Och sen genom öppna förskolan så har vi träffat andra familjer då. Det tycker jag under den första tiden, första gången som adoptivförälder, första halvåret liksom, när allt är nytt, att kunna prata med någon, då är det ju jätteviktigt med anknytning, jämföra, kunna skratta åt det, allt handlar om det, man tror allt beror på adoptionen, med anknytning och sådär va, man gör ju det!” (Caroline)

Caroline är mitt uppe i det som några av de andra respondenterna gick igenom för många år sedan. Processen som står i fokus för den här uppsatsen präglar hennes vardag som den ser ut idag. Kontakt med andra föräldrar är förmodligen av större vikt för henne idag, då barnen är små och föräldraskapet är nytt, än för de respondenter vars barn idag är vuxna och har flyttat hemifrån. Caroline berättar vid intervjutillfället att även stödet från andra föräldrar har varit viktigt. Att ha möjlighet att kunna jämföra och se att något i barnets beteende inte behöver bero på adoptionen.

”Och som tur var då, så har jag en kollega som fick en dotter samtidigt som Cornelia, en biologisk dotter som är exakt lika gammal som Cornelia då. Och ofta kunde jag förstå då, att det som Cornelia gjorde, det gjorde hon också. Det hade liksom mer med åldern att göra än att hon är adopterad. Så var det, beror det på adoptionen? Att man liksom... man sökte efter olika tecken på att någonting... att minnen skulle ploppa upp och göra livet tuffare för henne då.” (Caroline)

Flera av respondenterna har uttryckt det förmånliga i att i de fall där kommunens insatser är bristfälliga, ha kontakt med andra familjer som har adopterat vid samma tid. Också kontakten med andra småbarnsföräldrar kan vara värdefull, just för insikten att något i t.ex. barnets beteende kan vara ett resultat av den ålder barnet befinner sig i eller de erfarenheter barnet har fått efter ankomsten till Sverige, snarare än det faktum att barnet är adopterat. Caroline berättar ovan om vikten av att kunna jämföra, diskutera och framförallt kunna skratta åt den betydelse man som nybliven adoptivförälder tillskriver anknytningen. Den symboliska interaktionismen betonar hur betydelser och innebörder skapas i en social process. Teorin menar att människan är en symbolförmedlande varelse som genom växelverkan med andra personer skapar sitt medvetande och sin jaguppfattning. Vi människor är en social produkt och vårt jag, vår identitet och vårt medvetande uppstår och omskapas i interaktionen med andra (Angelöw & Jonsson, 2000). Det ser man tydligt i citaten ovan, hur viktigt det är att genom interaktion med andra bekräftas och stärkas i den nya rollen som förälder. Caroline berättar hur hon genom interaktion med andra i samma situation formar en jaguppfattning utifrån de samlade erfarenheter andra föräldrar har om barn i allmänhet och adoptivbarn i synnerhet. Rollen som adoptivförälder kan med andra ord stärkas i interaktionen med andra. De flesta som blir föräldrar låter den nya rollen bli en del av identiteten. Att som adoptivförälder kunna diskutera föräldraskapet med andra adoptivföräldrar kan stärka den delen i ens identitet, ett behov som säkert föreligger hos vilken förälder som helst.

Andra familjer har upplevt att man har fått det stöd och den handledning man har efterfrågat. I de flesta fall har man dock inte upplevt att behovet har funnits där. Dock har flera av mina respondenter upplevt att det har/hade varit skönt att känna att engagemanget för familjen från framförallt myndigheter inte avtagit i och med att barnet har anlänt, utan att en fortsatt kontakt varit aktuell under den första tiden hemma med barnet. Doris upplevde att den första tiden med sonen Didrik fungerade så bra att hon aldrig funderade över någon ytterligare hjälp. Doris har erfarenhet av arbete med barn, vilket också kan ha medverkat till att stärka henne i en föräldraidentitet som gjorde att hon var trygg med de kunskaper hon hade sedan tidigare. Samtidigt är det viktigt att ha i åtanke att det inte bara behöver vara problem i relation till barnen som gör att man söker stöd eller handledning. Det kan vara frågor man inte får svar på någon annanstans, eller något annat som inte har med direkta svårigheter i föräldrarollen att göra.

"Eftersom det funkade så behövde vi liksom inte någon annan ytterligare hjälp. Och sen var det ju uppföljning från socialassistenterna då som kom hem på ett besök. Men det var ju för att det skulle tillhöra, liksom utredningen och... ja, har man suttit och pratat lite innan kan det ju vara trevligt att träffas efteråt, för båda parter!" (Doris)

Även Anna som, då dottern Astrid var liten, bodde i ett mindre samhälle, var nöjd med det stöd som kommunen erbjöd efter att Astrid kommit hem.

"Ja, det kändes jättebra. Ja, det var det ju! De var ju intresserade... Vi var och visade Astrid, du vet det där, vi kände ett engagemang. Sen att det inte höll på år efter år... men man kände varje gång man kom ner, man mötte dem där, intresserade, jättepositiva." (Anna)

Mead menar att individen har en förmåga att inta samma attityd mot sig själv, som andra människor har mot individen. Vi införlivar alltså den andres syn på oss själva och gör den till vår egen. Här kan man se hur några av föräldrarna efterfrågar stöd och handledning, samtidigt som några berättar om hur man upplevde ett engagemang och ett intresse som uppskattades. Man kan tänka sig att den nya identitet som respondenten skulle landa i var lättare att tillgodogöra sig om man upplevde ett erkännande som förälder av de aktörer som möjliggjorde adoptionen. En uppföljning och ett intresse i att det gick bra för familjen, och en känsla av att det fanns ett lättillgängligt stöd, var något som respondenterna efterfrågade.

5.4.2 Från omgivning och anhöriga

Att adoptera är en lång process och när i denna man väljer att berätta för släkt och vänner varierar. Majoriteten av respondenterna har upplevt att beskedet att de ska adoptera har mottagits med spänning och glädje av de närmast anhöriga, detta oavsett när adoptionen har genomförts. Doris beskrev väntan som lång för alla inblandade, och en förväntan för deras skull från vänner och bekanta. Då båda makarna hade erfarenhet av barn inom ramen för bl.a. förskola och fosterbarn gjorde det att makarna kände att de hade en bra grund och ett fint stöd i sin omgivning inför det kommande föräldraskapet.

"Det var ju en lång graviditet, alla väntade på de här små solstrålar! Och farmor hade vi härborta, hon verkligen längtade efter sina barnbarn, hon fanns liksom närmast tillhands. (...) Nära vänner man hade här, det blev ju successivt när man visste mer och mer, man berättade ju inte så tidigt för allmänheten, den väntan var ju ganska lång." (Doris)

Ella, som påbörjade adoptionsplanerna 1968, berättar under intervjun om hur adoptionen engagerade stora delar av släkten, och att de ofta fick frågor om när dottern skulle komma.

"Jag vet min morfar, han, åh, sa han, får ni inte hem grebba snart?" (Ella)

Respondenterna har berättat att de upplevt ett stöd i sin omgivning i och med det engagemang som funnits. Genom det har de känt sig stärkta i den fortsatta processen. Samtidigt har flera av respondenterna skildrat hur den andra sidan kan se ut. Ella och Erik var tidigt ute med adoptionen av dottern Ester, samtidigt som de bodde på landsbygd. Dessa två faktorer samverkade förmodligen till det faktum att det avvikande blev ifrågasatt.

"Bland annat kom jag till Ica-affären och hade Ester med mig på en barnsadel. Då kom det fram en farbror som sa "Måste ni skaffa en sådan där unge, kan ni inte skaffa själva?" Eller nej, han sa "Måste ni skaffa en sådan där unge!" När det finns, ja, han menade ju då att hon var färgad då och det här. Javisst, sa jag, om man kunde få själv, sa jag, om en kunde få själv så skulle man väl det. Han var så otrevlig vet du! Ja, det var han!" (Ella)

Anna och hennes familj har bott på både större och mindre orter i södra Sverige. Anna upplever att det finns en mer utbredd acceptans för det som är annorlunda i det större samhället. Då de tidigare bott i mindre samhällen är det något som familjen har fått erfara.

"Det är inte så lätt alltid, ute på öarna heller, det är bättre att bo i stan, lite mer så här vanligt och accepterat, ja jag tycker det, jag tycker det. Jag skulle aldrig vilja bo ute i en liten ort. Till och med (stadens namn, min anm.) var för litet tyckte jag. Så ibland, även om det inte, lite så, svårt att ta in nytt. Konservativt tycker jag då... Skönt med stan så här, man får vara den man är. Och det har ju med att göra att man ser annorlunda ut. Jag kunde känna ibland att det här att man ser annorlunda ut, man blir misstänksam mot den och den... ja, du vet det här, lite rasistiska." (Anna)

Det som några av respondenterna gav uttryck för är att man upplevt ett ifrågasättande av andra, ibland för respondenten, okända personer. Caroline upplever att man som adoptivförälder kan få frågor och förslag biologiska föräldrar förmodligen inte utsätts för i samma utsträckning.

"Sen har ju folk, intressant med människor tycker jag, för de har ofta en egen bild av vilket land och så... trodde ju folk ganska snabbt. Jaha, varför inte det landet, alltså så. Folk verkar ha en bild av vilket land de själva skulle ha valt, och projicerar det på oss, det kommer till deras egna funderingar kring etnicitet och så. Det är något som jag har tänkt på. (...) Ja, om man skulle översätta det till föräldrar som har biologiska barn! Som att jag skulle säga, att vill ni inte styra det genetiska urvalet, så att ni får ett barn som ser ut såhär och... såhär lite grann, sen är det ju deras länder som väljer oss som föräldrar! (...) När det kommer reagerar jag oerhört starkt, hallå, vi vill bli föräldrar, och är oerhört tacksamma över att ha fått den möjligheten!" (Caroline)

Då man som här väljer att analysera en utsaga med hjälp av den symboliska interaktionismen bör man som forskare definiera situationen så som respondenten uppfattar den och försöka förstå deras idéer och tankar om det som är föremål för analysen

(Angelöw & Jonsson, 2000). De slutsatser man kan dra av det som respondenterna berättar om i citaten ovan är främst vikten av att man från myndigheters sida har en helhetssyn vid handläggning av adoptionsärenden och följer upp hur det går för familjen även efter det att barnet har anlänt. Flera av respondenterna berättade om hur kontakten med handläggare har upphört i och med att barnet har kommit. Vårt medvetande och jag utvecklas i samspelet med andra och med det omgivande samhället. Som adoptivförälder flyttar man ett barn från ett annat land, något Caroline berättar om ovan. Att bli bekräftad och få uppmuntran innan, under och efter en sådan process är viktigt för att ge adoptivfamiljen goda förutsättningar. Där bär samhället ett ansvar, att i samspel med familjen, skapa sådana villkor (Nyberg, 2006).

Under intervjuerna framkom en viss irritation kring upplevelser av okunskap hos människor i omgivningen. Caroline beskrev hur människor på ett klumpigt sätt kunde komma med förslag på vilket land som var bättre än något annat, Ella berättade om tråkiga minnen av direkta påhopp och Anna skildrade hur det kunde vara att adoptera i ett samhälle där konservativa tankar gjorde det svårare att avvika. Föräldrarna efterfrågar på ett sätt en bekräftelse som föräldrar, vilket människor som dessa ovan problematiserar genom sina ogenomtänkta och omotiverade påhopp. Att ifrågasätta dessa föräldrar är att ifrågasätta deras identitet som föräldrar och problematisera det godkännande de behöver i sin kommande eller nuvarande roll som förälder. Här kan vi dra paralleller till Blumer som menade att vi handlar i förhållande till den innebörd som en speciell situation har för oss. Respondenterna i den aktuella undersökningen har dock inte gett uttryck för att man låtit sig påverkas av dylika händelser.

5.5 Biologiska föräldrar

Som förälder till ett adopterat barn är det en vetskap man bär med sig; barnet har en dubbel uppsättning föräldrar, oavsett vad man känner till om dessa andra. Beroende på hur mycket information det finns om de biologiska föräldrarna, olika möjligheter ges barnet att få svar på frågor om sin bakgrund. Min tanke är att det kan finnas en koppling mellan hur man som adoptivförälder ser på barnets behov att söka sina biologiska rötter, och hur man ser på sitt eget föräldraskap. En av de respondenter jag intervjuade har erfarenhet av att dottern gjort en s.k. återresa till sitt ursprungsland för att söka upp sin biologiska mamma. Berit berättade under intervjun hur hon upplevde det.

"Jag var jättelycklig att hon träffade sin mamma! Jag grät här hemma, av lycka och glädje. Jag verkligen levde i det den sommaren, och stöttade henne och skrev mail och den där damen där nere hade både telefon och mail, så det var ju väldigt bra, så vi kunde ju maila. Hittade på alla upptänkliga... ja, det måste jag faktiskt säga, jag stöttade henne där, ja, jag var överlycklig över att hon hittade henne! Jag vågar inte tänka på vad som hade hänt om hon hade kommit hem utan... hon hade varit ganska ledsen tror jag." (Berit)

Anna och hennes familj har varit tillbaka på Sri Lanka, dock utan att döttrarna haft målsättningen att hitta biologiska släktingar. Anna har ett öppet förhållningssätt och önskar att döttrarna gör vad som känns bäst för dem.

"Och jag tror att det är det här, att man inte riktigt vill, accepterar, att man som förälder nästan ska äga barnen. Jag menar, vi har dem till låns. Det är ju faktiskt så va. Då får man göra det bästa av situationen. Jag menar, skulle de vilja... jag tycker bara att det är positivt, om det känner, skulle de känna, om det känns bra, vill de inte åka tillbaka så behöver de inte det heller! De kanske känner sig trygga som de är då va. Det är ju en pusselbit, det är ju det." (Anna)

Doris berättar under intervjun att de två sönerna har olika inställning till sitt ursprung i Colombia. Den äldsta sonen Didrik är intresserad av en resa till sitt ursprungsland, medan Dante inte har det behovet.

"Ja, Didrik har väl mer pratat en del om att det vore kul att komma tillbaka. Dante däremot han, nej jag bor här, jag är svensk medborgare! Alltså, jag menar på att, han tar lite avstånd från den bakgrunden som han har. Alltså jag har... tycker... börja prata om det, hur det är där och... men nej, han är inte sådär speciellt intresserad." (Doris)

Inte heller Ella och Eriks dotter har i dagsläget någon önskan om att resa till Korea.

"Jag frågade henne, ska vi inte åka till Korea allihop? Men näe, vad ska jag dit och göra, jag har ju min mamma och pappa här, jag har väl ingenting där att göra." (Ella)

Caroline berättar att Cornelia och Casper har olika förutsättningar inför en framtida återresa. Caroline ser dock positivt på om barnen i framtiden visar ett intresse för att besöka sina ursprungsländer och att Casper då har goda möjligheter att få svar på frågor som kan komma.

"Men vi vet ganska mycket... sen får man väl se så småningom då att... skulle han vilja det, så är det ju fantastiskt att det finns den möjligheten. Kanske om han vill söka upp sin biologiska mamma. Fostermamman kommer ju ha det... hon kommer ju vilja träffas. Så det känns bra att pusselbiten finns där, det finns information. För hans del. Så det blir ju lite olika för våra två barn då. Cornelia kommer ju förmodligen aldrig att få vissa svar då... Åtteresan får mer handla om var någonstans... besöka platser och så..." (Caroline)

I Martinell Barfoeds avhandling "Berättelser om adoption", diskuterad under stycke 2.5.1 ("Forskning kring adoption"), tar författaren upp att i många artiklar hon läst på området så vacklar den adopterade mellan ett intresse och ett totalt ointresse för ursprungslandet. Författaren menar också att man tidigare ansett att behovet att söka sitt ursprung varit kopplat till att den adopterade skulle ha problem. Idag framstår det snarare nästan som en norm att adoptivbarn och deras föräldrar ska vara intresserade av den biologiska familjen och barnets ursprungsland (Martinell Barfoed, 2008).

I min undersökning har jag intervjuat adoptivföräldrar och jag har därför inte någon förstahandsinformation huruvida deras barn ställer sig till en återresa. Samtliga föräldrar har dock varit positiva till en sådan resa. Är det ett resultat av den norm som samhället har satt upp för adoptivfamiljer? Känner adoptivföräldrarna att de, för barnets skull, bör finna ett

intresse i att barnet söker sina biologiska rötter? I min undersökning upplevde jag dock ett genuint intresse från föräldrarnas sida, en önskan att barnet skulle ha möjlighet att göra det som hjälper dem att foga samman sitt livspussel. Några av respondenterna hade den typen av information att ett uppsökande av de biologiska föräldrarna skulle vara möjligt att genomföra, medan andra inte visste något om barnets tillvaro innan det lämnades på det barnhem där det sedan spenderade sin första tid. Socialantropologen Signe Howell (2003) anser att det kan finnas en risk i att visa alltför mycket intresse för ett barns bakgrund, då det kan ge barnet en känsla av utanförskap och att inte höra till (Socialstyrelsen, 2007-123-1). Doris berättar under intervjun att sonen Dante tar lite avstånd från sin bakgrund och visar ett ointresse när detta kommer på tal. Inte heller Ella och Eriks dotter Ester ser någon mening med en återresa. Föräldrarna berättade att barnen uttrycker det som att de är svenska medborgare och har sin mamma och pappa i Sverige, och att det därför inte finns någon anledning att företa sig en sådan resa. Som förälder är det viktigt att kunna hitta en balans mellan att stötta barnet, men heller inte tvinga på det en identitet som barnet kanske inte upplever som sin egen eller en nödvändighet för att känna sig hel.

Ofta beskrivs sökandet efter det biologiska ursprunget som att "hitta den sista pusselbiten". Att däremot bo i Sverige och ha ett "annorlunda" utseende, utan att vilja söka sina rötter kan ibland vara något som den adopterade behöver försvara (Martinell Barfoed, 2008). Blumer menade att människors handlande står i relation till den innebörd som situationen har för dem (Angelöw & Jonsson, 2000). En av respondenternas barn har gjort en resa till sitt ursprungsland och sökt upp sin biologiska mamma. Anledningarna till en sådan resa kan vara flera, en kan vara att identiteten som adopterad är viktig och man söker sina biologiska rötter för att bli stärkt i den identiteten. En annan inställning till sin bakgrund som adopterad kan vara att man inte upplever den som mer spännande än ett konstaterande, varför ett uppsökande inte är aktuellt. Hur relevant sökandet efter det biologiska ursprunget är, är högst individuellt och kan enbart besvaras av den det berör. Att få stöd och uppmuntran av sina adoptivföräldrar inför ett sådant sökande kan vara viktigt för att den delen i ens identitet ska få bekräftelse.

6. SLUTDISKUSSION

6.1 Reflektioner

Det övergripande syftet med min studie var att genom intervjuer med personer som genom internationell adoption blivit föräldrar under 1970-, 80-, -90 och/eller 2000-talet undersöka hur de har upplevt anknytnings- och omsorgsprocessen mellan sig och barnet. Jag ville se hur man upplevde att barnet knutit an och hur man har gått tillväga för att skapa en förälder-barn relation. Jag ville också undersöka i vilken utsträckning man upplever/upplevde att man har fått det stöd och den handledning man eventuellt är eller har varit i behov av, samt hur respondenterna upplevde att deras omgivning mottog beskedet att man skulle bli föräldrar genom internationell adoption.

Som jag återkommit till under studien kan de resultat som undersökningen leder fram till endast exemplifiera, varför den insamlade datan inte kan användas till att göra några generaliseringar. Mina sex respondenter har sammanlagt adopterat åtta barn. Av dessa var fyra tre månader eller yngre vid tiden för adoptionen och fyra var runt ett år eller äldre. Som jag omtalar under stycke 5.3.1 ("Att bli anknytningsperson") säger forskningen att de variationer i anknytningsmönster hos barn som kommer till sina adoptivföräldrar innan de är ett halvår gamla bör gå att jämföra med de variationsmönster som man kan se hos barn som lever med sina biologiska föräldrar. Med utgångspunkt i mina respondenters utsagor fann jag stöd för detta då de föräldrar vars barn var under ett halvår vid tiden för adoptionen gav uttryck för att de inte hade haft någon egentlig anledning att reflektera över de frågorna. Föräldrarna till de barn som var något äldre vid ankomsten berättade om erfarenheter som de upplevde som utmanande, men som man hade överbryggt genom att stå för trygghet, beständighet och närhet i förhållande till barnet. Flera av föräldrarna skildrade hur de har skapat en förälder-barn relation genom att erbjuda barnet närhet, såväl fysisk som psykisk tillgänglighet och en säkerhet i att en ytterligare separation inte är aktuell. Även lyhördhet var ett begrepp som flera av föräldrarna använde som honnörsord för att beskriva hur de formade föräldraskapet. Att man är öppen och lyhörd för de signaler som barnet sände/sänder ut och mottaglig för vad det kan innebära i relation till barnets tidigare erfarenheter och anpassar föräldraskapet därefter menade flera av respondenterna också underlättar i relationsskapandet.

Jag har tidigare i studien nämnt begreppet reflexivitet. Jag återkommer till det här då jag anser det viktigt att påpeka att det är intervjuer som ligger till grund för mitt datainsamlande och att dessa per definition uppmanar till reflexivitet. Jag förmodar och hyser hopp om att respondenterna har varit ärliga i sina svar, något annat har jag verkligen inte fog för att tro. Dock är det viktigt att ha i åtanke att då jag är främmande för mina respondenter kan de uppleva mitt sätt att ställa frågor av privat karaktär som ett ifrågasättande och problematiserande av deras identitet som föräldrar. Därför kan man tänka sig att en del svar

är påverkade av möjligheten att de inte kunnat svara på något annat sätt än i enlighet med de svar som de upplevde att jag eftersökte.

Under resultat- och analysdelen diskuterade jag huruvida man kan vara i behov av bekräftelse för att bli stärkt i sin roll som förälder. Här gick meningarna isär något hos föräldrarna, vilket jag tror kan vara ett resultat av vilken distans man har till det diskuterade och i vilken tidsanda man lever. Respondenten Caroline efterfrågade ett mer lättillgängligt stöd från myndigheter under den första tiden som adoptivförälder. Caroline är mitt uppe i det som flera av de andra respondenterna ser tillbaka på i decennier långa perspektiv. De respondenter som har den distansen vill minnas att man fick det stöd man då var i behov av. Antingen upplevde man stödet och handledningen som tillräcklig, eller så har den gångna tiden gjort att sådant har fallit i glömska. Någon förälder upplevde inte att de var i något behov av stöd, då man tyckte att det gick bra efter att barnet hade kommit hem och att behovet därför inte fanns där. I sammanhanget är det viktigt att påpeka att två av respondenterna har erfarenhet av arbete med barn, vilket kan ha stärkt dem i deras identitet som föräldrar. En fråga som väcks hos mig är om den allt mer omfattande handläggning och de allt högre kraven på adoptivföräldrar leder till att man efterfrågar mer bekräftelse och stöd i sin föräldraroll? Har de ökade förväntningarna på föräldraskapet gjort det svårare att som förälder känna att man är "good-enough", och att man därför efterfrågar ytterligare stöd? Samtidigt lever vi i en tidsanda där det ställs allt högre krav på individen, hur hon ska vara i sina olika roller och där är föräldraskapet inte något undantag. Generellt kan man i alla fall säga att flera av respondenterna gav uttryck för att det tillgängliga stödet varierar mycket mellan kommuner. De som har bott i olika kommuner vid sina adoptioner har berättat om skillnader i bemötande och tillgänglighet. Respondenterna är också eniga i det att det tycks bli svårare att få barn genom adoption, och att man därför är väldigt tacksam över de barn man har fått.

Var i landet man bor verkar också ha resulterat i olikheter gällande bemötande och reaktioner inför adoptionen. Respondenterna har nästan uteslutande goda erfarenheter när det gäller hur de närmast anhöriga har reagerat inför beskedet att man ska adoptera. De flesta har delat glädjen, förväntan och längtan inför barnets ankomst, vilket respondenterna upplever har stärkt dem i deras beslut att adoptera. Några av respondenterna hade dock erfarenheter av att andra personer, ofta för respondenten okända, ifrågasatte beslutet. De respondenter som ger uttryck för detta är främst de som har erfarenhet av att bo i mindre samhällen eller på landsbygd, där det annorlunda är mer avvikande, och därför tycks tendera att lättare bli ifrågasatt. Respondenterna omtalade det som en aspekt de är medvetna om, dock utan att låta sig påverkas av den. En tanke som har slagit mig under den här perioden när jag har haft förmånen att träffa personer som verkligen har reflekterat över sitt föräldraskap, är vem det egentligen är som blir adoptivförälder. Utifrån mina respondenter har jag i alla fall förstått att det är en person som ser möjligheter istället för svårigheter. Det är en person som vågar ta risker och ta på sig ett föräldraskap till ett barn man vet väldigt

lite om. Det är en person som åker över halva jordklotet för att kunna bilda familj och det är en person som inte låter fördomar och okunskap sätta käppar i hjulet för en sådan önskan.

6.2 Förslag till vidare forskning

Då jag genomförde mina intervjuer fick jag uppfattningen att flera av respondenterna upplevde att forskning och det som framställs i media kring ämnet ofta koncentrerar sig på de adopterade barn som det går sämre för och att dessa används som generaliserande exempel. Ella och Erik berättade att deras dotter Ester för några år sedan hade funderingar kring att skriva en bok ur sitt perspektiv som internationellt adopterad, som en motreaktion till det negativa hon tyckte tonvikten låg vid i media. Huruvida om och när boken kommer att skrivas återstår att se, men min uppfattning är att det finns mycket att göra på området. I och med att gruppen vuxna internationellt adopterade växer kommer förmodligen och förhoppningsvis mer forskning och litteratur att framställas på området. Ingen kan bättre än den gruppen exemplifiera och redogöra för hur det är och hur det har varit att växa upp som internationellt adopterad i Sverige under de drygt fyrtio år företeelsen hittills har ägt rum. Den genomgång av tidigare forskning som jag har gjort under studiens gång visar också på att det finns ett behov av den typen av forskning, både för den adopterade men också för de blivande föräldrar som vill sätta sig in i vad en adoption kan innebära både för dem och för det adopterade barnet.

Då statistiken visar att åldern stiger på de barn som adopteras till Sverige är det eftersträvansvärt att det forskas mer på området anknytning hos adoptivbarn. Risken för upprepade separationer och därmed anknytningsproblematik ökar i takt med barnets ålder, varför ett äldre barn har annorlunda behov och förutsättningar när det kommer till sina föräldrar. Därför borde forskning på adoptivbarn som är äldre vid ankomsten till Sverige vara av relevans, främst för barnens skull, men också för att föräldrar ska uppleva att kunskap och handledning inom området är lättåtkomligt. Av samma skäl är det viktigt att det finns kunskap om dessa barn inom barnhälsovården. Om man tänker på vidare studier som mer gränsar till den aktuella undersökningen vore det intressant att intervjua de barn som varit så pass gamla vid ankomsten till Sverige att de har egna minnen av sin tillvaro i ursprungslandet, adoptionen och anknytningsprocessen till adoptivföräldrarna. I mån av tid och utrymme vore det intressant att göra en studie liknande den här, fast där både föräldrar och barn får berätta ur sitt perspektiv. Forskningsmöjligheterna är oändliga!

Som avslutning vill jag återge ett citat ur Petter Lidbecks efterord i boken *"Linnea från Yujiang – en bok om att bli pappa"* som jag tycker beskriver det mina respondenter har uttryckt när de talar om sina barn och sina upplevelser av adoptionen.

"Alla föräldrar har mest tur i världen, alla får det bästa barnet!"

7. REFERENSER

Angelöw, Bosse/Jonsson, Thom (2000): *Introduktion till socialpsykologi*. Lund. Studentlitteratur

Broberg, Anders/Granqvist, Pehr/Ivarsson, Tord/Risholm Mothander, Pia (2006): *Anknytningsteori – betydelsen av nära känslomässiga relationer*. Falköping. Bokförlaget Natur & Kultur

Bowlby, John (1988): *En trygg bas*. Borås. Bokförlaget Natur och Kultur

Cullberg, Johan (2003): *Dynamisk psykiatri*. Finland. Bokförlaget Natur och Kultur

Elofsson, Stig, kap 4 *Kvantitativ metod – struktur och kreativitet* i Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina (red) (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund. Studentlitteratur

Helkama, Klaus/Myllyniemi, Rauni/Liebkind, Karmela (2006): *Socialpsykologi – en introduktion*. Malmö. Liber Ab

Karlsson, Kay (2008): *Anknytning – om att tolka samspelet mellan föräldrar och små barn*. Stockholm. Gothia Förlag

Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund. Studentlitteratur

Landerholm, Lotta (2003): *Adopterad. Lämnad. Vald. Och sen?* Stockholm. Alfabetabokförlag Ab

Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina (red) (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund. Studentlitteratur

Lidbeck, Petter (1997): *Linnea från Yujiang – en bok om att bli pappa*. Stockholm. Albert Bonniers Förlag

Martinell Barfoed, Elizabeth (2008): *Berättelser om adoption*. Akademisk avhandling. Lunds universitet.

Nordenfors, Monica (2006): *Ett reflexivt syskonskap – En studie om att växa upp tillsammans med fostersyskon*. Akademisk avhandling. Göteborgs universitet

Olofsson, Kerstin (red) Nia, statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (1991): *Adoptivfamiljen & stödet från samhället. Rapport från projektet rådgivning till utländska adoptivbarn och deras familjer under barnens uppväxttid*. Bollnäs. Bok & Tryck

Payne, Malcolm (1997): *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm. Bokförlaget Natur & Kultur

Socialstyrelsen (2008-101-5): *Adoption – handbok för socialtjänsten*. Västerås. Socialstyrelsen

Svenning, Conny (2003): *Metodboken*. Eslöv. Lorentz Förlag

Thomassen, Magdalene (2007): *Vetenskap, kunskap och praxis*. Malmö. Gleerups

7.1 Artiklar

Socionomen:

Hindberg, Barbro (nr 3/2000): *"När adoptivbarn inte knyter an"*

Lidén, Annette (nr 3/2005): *"Mötet med adoptivföräldrarna: Nyfikenhet är nyckeln"*

Nyberg, Elsa (nr 8/2006): *"Obligatorisk föräldrautbildning är ett virrvarr av lösningar"*

Svenska Dagbladet:

Lagerblad, Anna (080311): *"Tryggare kan barnen vara"*

7.2 Internet

Adoptionscentrum, informationsbroschyr *"Om adoption"*

http://www.adoptionscentrum.se/portal/page/portal/Adoptionscentrum/14_adoption

Hämtningsdatum: 090313

www.mia.eu Hämtningsdatum: 090417

www.socialstyrelsen.se (2007-123-1): *"Internationellt adopterade i Sverige – en antologi"*

Hämtningsdatum: 090302

www.socialstyrelsen.se (2007-114-62): *"Att bli förälder till ett barn som redan finns"*

Hämtningsdatum: 090302

www.vr.se Hämtningsdatum: 090326

Från www.uppsatser.se är följande uppsatser hämtade:

"Ett bortglömt föräldraskap: anknytningsprocessens förutsättningar, risker och främjande insatser vid adoption" <http://www.uppsatser.se/om/st%C3%B6d+adoption/>

Hämtningsdatum: 090320

"Hur ska en bra förälder vara? En studie på hur en grupp 6:e-klassare ser på ett gott föräldraskap" <http://www.uppsatser.se/uppsats/ab0cf8ae57/> Hämtningsdatum: 090320

"En riktig familj – Adoption, föräldraskap och barnets bästa 1917-1975"

http://www.tema.liu.se/content/1/c6/14/24/26/Abstract_C_Lindgren.pdf Hämtningsdatum: 090320

8. BILAGOR

8.1 Bilaga 1: Samtyckesbrev till respondenter

GÖTEBORGS UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Hej!

Jag heter Ida Olsson och läser sjunde terminen på socionomprogrammet vid Göteborgs Universitet, Institutionen för socialt arbete. Jag blir färdig socionom i juni 2009, då jag tar min examen.

Under sjunde terminen skriver alla studenter ett vetenskapligt arbete, en C-uppsats. Uppsatsen omfattar 10 veckors heltidsstudier, 15 högskolepoäng. Varje student får själv välja ett ämne att fördjupa sig i, vilket gör att man får möjlighet att bredda sina kunskaper inom detta område. Under den här perioden har studenten regelbunden kontakt med en handledare som stöd och rådgivare längs vägen.

Mitt vetenskapliga arbete kommer att handla om föräldrar till adopterade barn. Syftet med undersökningen är att se hur adoptivföräldrar har upplevt anknytningen till det adopterade barnet, såväl positiva som negativa aspekter av denna. Jag vill genom föräldrarnas berättelser få en större insikt i hur en anknytningsprocess kan gå till, och därigenom få en ökad förståelse för hur man upplever sitt uppdrag som adoptivförälder. Syftet är också att ta reda på hur omgivningen har reagerat på beskedet att man ämnar bli adoptivförälder. Till hjälp för att reda klarhet kring detta har jag följande frågeställningar:

- Hur har man som adoptivförälder upplevt anknytnings- och omsorgsprocessen mellan sig och barnet?
- Hur har man som adoptivförälder gått tillväga för att utforma en förälder-barn relation mellan sig och barnet?
- I vilken utsträckning upplever man att man har fått det stöd och den handledning man har behövt från myndigheter och andra aktörer?
- Vilka reaktioner har man fått från omgivningen då man berättat att man ska bli adoptivförälder? Upplever föräldrarna att dessa eventuella reaktioner har påverkat anknytningen till barnet?

Jag ska söka svar på mina frågeställningar genom enskilda intervjuer. Frågeställningarna har en preliminär karaktär och kan komma att delvis justeras under studiens gång.

Under studien kommer jag att inta rollen som forskare. Som en sådan finns det etiska aspekter jag måste ta hänsyn till, samt informera Er om innan Ni beslutar Er för att ställa upp på intervju. Nedan följer de principer som jag följer under mitt forskningsarbete:

Samtycke

Det är viktigt att jag försäkrar mig om att undersökningsspersonerna, dvs. Ni, får information om studiens syfte, uppläggning samt vilka konsekvenser Er närvaro i forskningsstudien kan medföra. Detta gör jag genom att dela ut den här informationen till Er som ska delta, samt att det finns utrymme till ytterligare frågor vid intervjutillfället. Ni kan givetvis också kontakta mig när som helst innan och efter Er intervju. Ert samtycke

innebär att Ni deltar frivilligt. Skulle Ni någon gång under undersökningen uppleva att Ni inte längre vill delta, kan Ni när som helst avsluta Er medverkan, utan att ange skäl därtill.

Konfidentialitet

Som forskare måste jag kunna garantera att de uppgifter som jag får ta del av under intervjuerna, ej kan kopplas till den enskilda. Det innebär att det inte kommer förekomma några namn i den färdiga uppsatsen. Intervjuerna kommer enbart att avlyssnas av mig då jag renskriver dem efter intervjun. Då detta är gjort kommer intervjuerna att raderas.

Konsekvenser

I undersökningen är det viktigt att jag strävar efter att undersökningspersonerna, dvs. Ni, i så liten utsträckning som möjligt blir drabbade av negativa konsekvenser pga. Ert deltagande i studien. Dock tror jag inte att den typen av problem kommer att uppstå. Uppgifterna kan inte kopplas till Dig som enskild, inte heller är ämnet av den karaktären att det av någon anledning ska leda till negativa konsekvenser för någon av undersökningspersonerna.

Min roll som forskare

Som forskare har jag ett ansvar mot forskningsprofessionen, ett ansvar att genomföra en vetenskapligt korrekt forskningsstudie. Det innebär att jag i mina undersökningar kommer att ha ett öppet, fördomsfritt och objektiva förhållningssätt.

Kontakt

Är det något av ovanstående Ni vill ha ytterligare information kring, eller om Ni har några åsikter Ni vill framföra går det bra att kontakta mig på tel: 0704-01 08 92. Ni når mig även på mailadress: idasmeil@hotmail.com

Min handledare under den här perioden är Monica Nordenfors och henne når Ni bäst på mailadress: monica.nordenfors@socwork.gu.se

Avslutningsvis vill jag rikta ett stort Tack till Er för att Ni hjälper mig att genomföra mitt uppsatsarbete!

Vänliga hälsningar,

Ida Olsson

Institutionen för socialt arbete

Box 720

405 30 Göteborg

+4631-786 0000

8.2 Bilaga 2: Intervjuguide

- Hur skulle du beskriva din relation till din son/dotter?
- När adopterades din son/dotter?
- Hur gammal var din son/dotter vid ankomsten till Sverige?
- Vad känner du till om din son/dotters bakgrund?
- Vet du om din son/dotter hade någon person som han/hon tydde sig till under den tid barnet bodde i ursprungslandet?
- Då du fick beskedet att din son/dotter väntade på dig, hur kändes det att "ha blivit förälder"?
- Vilka förväntningar hade du innan ni träffades?
- Väntan på barnet är ofta lång; på vilket sätt förberedde du dig i din roll som blivande mor/far?
- När ni tagit beslutet att ni ville adoptera ett barn, hur upplevde du processen fram till medgivandet?
- Kände du att du fick det stöd och den handledning du behövde genom kontakt med t.ex. familjerätten?
- Om du någon gång efter att din son/dotter har kommit till Sverige, har känt att du varit i behov av stöd/handledning i din föräldraroll, har du upplevt att du har möjlighet att få detta?
- Hur var den första tiden hemma med din son/dotter?
- Vad upplevde du som den största svårigheten?
- Fick du någon gång under processen en stark känsla av att "det här är min son/dotter!"
- Hur upplevde du att barnet knöt an till dig, att du var barnets förälder?
- Gjorde ni något speciellt för att skapa en förälder-barn relation?
- Hur har er relation varit under barnets uppväxt, förändrades den under t.ex. tonåren?
- Var det något ni gjorde som du rekommenderar andra adoptivföräldrar?
- När i processen berättade ni för er omgivning att ni skulle bli adoptivföräldrar?
- Vilka reaktioner mötte ni?
- De positiva reaktioner som ni stött på, har de på något sätt påverkar er i er anknytning till barnet? T.ex. att ett starkt stöd från omgivningen har underlättat processen och styrkt er i föräldrarollen.
- Och tvärtom, har ni fått några negativa reaktioner från er omgivning som på något sätt har påverkat er?
- Avslutningsvis: Hur skulle du beskriva din son/dotter? Ge gärna exempel!